

OYO.IS/OPEN.Y.OFFICE

Onderzoek naar ruimtelijke toekomstscenario's voor het S.M.A.K.
TDS/2016/001-ID3003

Randvoorwaardennota
deel 1 - context
17/01/2018

INLEIDING

De Stad Gent wil het Citadelpark - het grootste park van de Gentse binnenstad - de komende jaren onder handen nemen. Niet alleen het park op zich, ook de centrale gebouwencluster wordt grondig en gefaseerd aangepakt. De leidraad is een 'ontwerpgrammatica' die in 2013 werd opgemaakt; de ontwerpgrammatica beschrijft de ontwerpprincipes die een gefaseerde en toch samenhangende transformatie en opwaardering van het park mogelijk maakt.

Momenteel wordt de realisatie van een aantal deelprojecten voorbereid. Tegelijk is in deze fase van het proces bijkomend onderzoek noodzakelijk, in het bijzonder voor de gebouwencluster centraal in het park. Eén van die gebouwen is het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (S.M.A.K.).

Twee belangrijke gegevens zorgen er voor dat het S.M.A.K. zich in de toekomst op een andere manier zal inpassen in het park. Ten eerste bepaalt de ontwerpgrammatica dat de Rode Poort zal worden afgebroken. In de Rode Poort zijn vandaag alle backbone-functies van het museum ondergebracht: de kunstdepots, het restauratieatelier, het entrepot, de schrijnwerkerij, een aantal kantoren,... De Rode Poort is cruciaal voor het functioneren van het museum, erzonder kan het museum niet bestaan. Ten tweede kampt het museum vandaag met een groot tekort aan tentoonstellingsruimte. De uitgebreide en waardevolle collectie van hedendaagse kunst is drukbevraagd voor tentoonstellingen in binnen- en buitenland maar kan in eigen stad niet worden getoond aan het publiek. Dit zijn meteen de voornaamste aanleidingen voor het onderzoek naar de toekomstige inpassing van het museum in het park.

Het onderzoek is gebeurd in drie stappen en mondt uit in een randvoorwaardennota met gelijknamige drie delen: 1. context, 2. programma van eisen, 3. ruimtelijke randvoorwaarden. Onderhavige nota omvat het **eerste deel**.

Het eerste hoofdstuk geeft kort het wetgevend kader weer.

De volgende twee hoofdstukken lichten studies voor het park en het ICC toe. Het 'Vernieuwingsplan Citadelpark' opgemaakt door H+N+S, Artgineering en KPW architecten omschrijft randvoorwaarden voor de toekomstige gebouwen van het S.M.A.K. Ook de haalbaarheidsstudie voor het ICC en de Floraliënhof, opgemaakt door evr-Architecten is van belang. De hoofdlijnen van beide studies en de relevante aspecten voor een nieuw S.M.A.K. worden toegelicht. Voor de volledig voorstelling van beide verwijzen we naar de originele nota's.

Het vierde hoofdstuk duidt de historiek van het park en de gebouwencluster. Daarna volgen conclusies over de erfgoedwaarde van de huidige museumgebouwen.

INHOUD

1. Wetgevend kader
2. Vernieuwingsplan Citadelpark
3. Haalbaarheidsstudie ICC
4. Historiek
 - 4.1 historische achtergrond van het park
 - 4.2 ontstaan van de gebouwencluster
 - 4.3 huidige vormgeving
 - 4.4 synthese
 - 4.5 bescherming & advies onroerend erfgoed
 - 4.6 conclusie

Alle beeldmateriaal is opgemaakt door het studieteam tenzij anders vermeld.

1. PLANNINGSCONTEXT EN WETGEVEND KADER

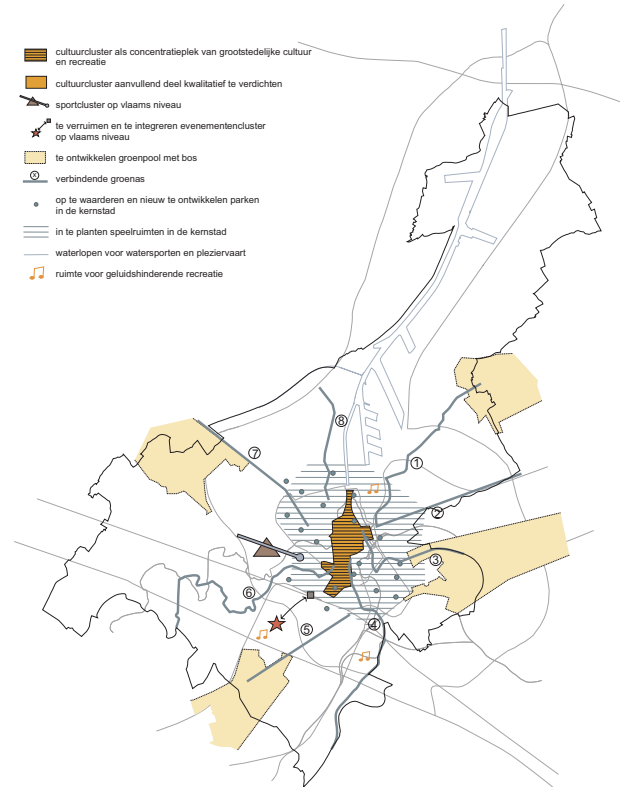
RUIMTELIJK STRUCTUURPLAN GENT (2003)

Het S.M.A.K. maakt deel uit van het centrale deel van de cultuurcluster. Om het profiel van 'Gent Cultuurstad' te versterken en de spreiding van culturele voorzieningen te vermijden, is in de binnenstad een cultuurcluster afgebakend. De doelstelling is om culturele voorzieningen op (groot)stedelijk niveau te situeren binnen deze zone.

De cultuurcluster is een langwerpig gebied dat het belangrijkste deel van het cultuurhistorische hart van Gent omvat. Het wordt ongeveer begrensd door de waterlopen van Leie en Schelde, de stadsboulevard in het noorden, Dampoort in het oosten en opnieuw de stadsboulevard R40 in het zuiden.

In het centraal gedeelte van de cultuurcluster valt de grootste concentratie van het aanbod van voorzieningen, met name de cultuurhistorische voorzieningen, en blijft alles op wandelafstand van OV-knooppunten.

Het RSP stelt voor om de bestaande, onderbenutte gebouwen in het Citadelpark in te zetten voor grootschalige projecten en evenementen (Floralienhal, Kuipke en Casinogebouw). De ruimte tussen het S.M.A.K. en Schone Kunsten wordt heraangelegd tot een Museumplein.

Gewenste cultureel-recreatieve structuur (Ruimtelijk structuurplan Gent, richtinggevend gedeelte, 2003)

RUIMTE VOOR GENT. STRUCTUURVISIE 2030 (2017)

In de nieuwe structuurvisie voor Gent, wordt het principe van cultuurcluster hernomen met het Kunstenkwartier. Samen met het historisch centrum maakt het deel uit van de binnenstad. Ook hier wordt herhaald dat bovenregionale en regionale podiumkunsten en musea zich bij voorkeur in de binnenstad bevinden.

Op vlak van toerisme is het Kunstenkwartier momenteel in volle ontwikkeling en heeft het steeds meer te bieden. Naast het S.M.A.K. zijn er nog de Bijlokesite met het STAM, de Boekentoren, de Vooruit, het MSK, de Krook en het Wintercircus. Bij voortgaande toeristische ontwikkeling van het Kunstenkwartier zijn behalve een cultuur-toeristisch aanbod ook aangename wandelroutes tussen de attracties onderling en naar het historisch centrum belangrijk. Ook een bijkomend hotelaanbod in het Kunstenkwartier is van groot belang.

GEWESTPLAN

Het Gewestplan (Gentse en kanaalzone, goedgekeurd bij KB op 14 september 1977 - BS 8 oktober 1977) kleurt het Citadelpark volledig, inclusief de gebouwen, in als 'parkzone'.

Dit heeft een aantal consequenties voor de vergunningverlening, in het bijzonder voor de gebouwen. Het KB (28/12/ 1972) betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen stelt dat "de parkgebieden in hun staat moeten bewaard worden of bestemd zijn om zodanig ingericht te worden, dat ze, in de al dan niet verstedelijkte gebieden, hun sociale functie kunnen vervullen".

In die typevoorschriften staat onder meer volgende passage die als referentie kan gelden en verder kan gespecificeerd worden op maat van het Citadelpark:

"In bestaande vergunde gebouwen kunnen behalve de activiteiten voor de realisatie van de bovenvermelde functies, ook de volgende activiteiten toegelaten worden:

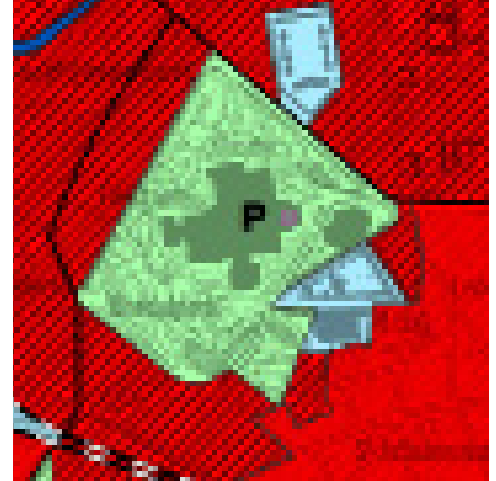
- wonen;
- horeca;
- diensten;
- nuts- en gemeenschapsvoorziening;
- socioculturele voorzieningen;
- kantoren;
- recreatievoorzieningen.

Alle instandhoudingswerken, ook structurele, zijn aan die gebouwen toegelaten. Daarnaast zijn toegelaten:

- verbouwen binnen het bestaande volume (mits randvoorwaarden)
- herbouwen (binnen te specificeren randvoorwaarden)
- uitbreiden (binnen te specificeren randvoorwaarden)
- het aanleggen en onderhouden van een parking (binnen te specificeren randvoorwaarden)"

Concreet betekent dit dat de meeste gebouwen en functies in het Citadelpark momenteel strijdig zijn met de gewestplanbestemming parkgebied. Ook heel wat geplande functies, functiewijzigingen en verbouwingen (op basis van ontwerpgrammatica) zijn zonevreemd.

Er zijn geen BPA's en/of RUP's van kracht in het Citadelpark.

Gewestplan: Het volledige Citadelpark inclusief alle gebouwen in het park zijn gelegen in parkgebied.

2. **VERNIEUWINGSPLAN en ONTWERPGRAMMATICA CITADELPARK**

VERNIEUWINGSPLAN

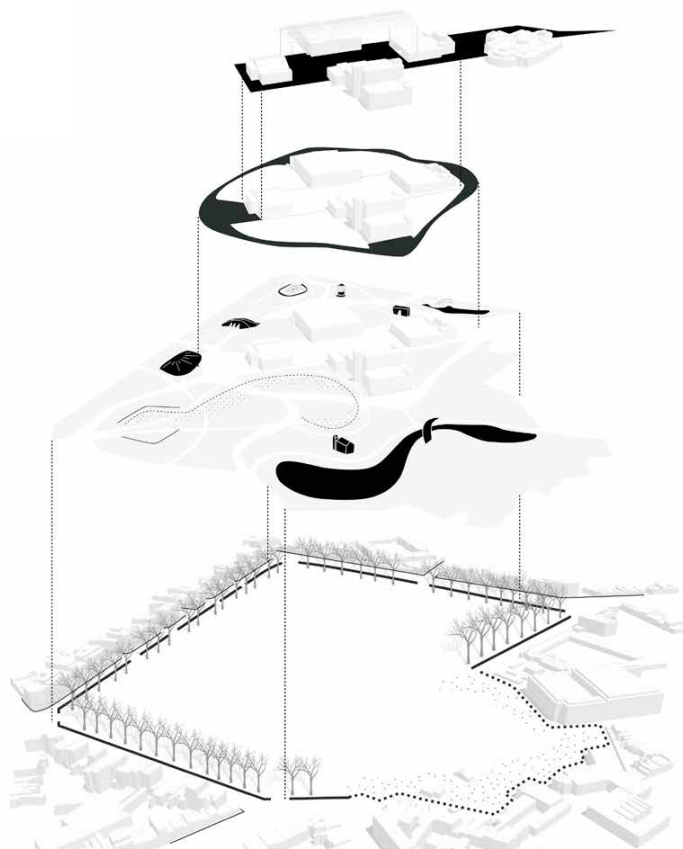
Het Citadelpark (25 ha) is het grootste stadspark van de Gentse binnenstad en heeft een hoge botanische waarde. Als 19e eeuws romantisch park vormt het belangrijk cultureel erfgoed. Het vervult daarnaast een belangrijke culturele en recreatieve rol door de aanwezigheid van het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, het Museum voor Schone Kunsten, het congrescentrum ICC en de wielerved 'het Kuipke'.

Maar de huidige inrichting is niet langer optimaal en voldoet niet meer aan de eisen van de huidige bezoekers (omwonenden, toeristen, museumbezoekers, studenten). Het park is in de loop der jaren dichtgegroeid. De gebouwen in het park zijn geleidelijk aan uitgedeind, waardoor park en bebouwing uit evenwicht zijn geraakt.

Vanwege de omvang en de complexiteit van deze 'groene stadsvernieuwingsoperatie' stelden het team H+N+S, Artgineering en KPW geen blauwdruk-plan voor maar een verbeeldingskaart als inspirerend toekomstbeeld én een handboek met ontwerpgrammatica waarmee de vernieuwing van dit historisch stadspark stapsgewijs en gefaseerd kan gebeuren.

De verbeeldingskaart geeft de toekomstige inrichting van het park weer. Het structuurbeeld als langetermijnvisie, is een leidraad voor een aanpak die een aantal jaren in beslag zal nemen en die gaandeweg zal worden geactualiseerd en verfijnd. Het ontwerp zet in op 4 planlagen die onderling op elkaar in werken. De 'loper' is een eigentijdse structuurlaag die de grote parkgebouwen met een vloer verbindt. Rondom de gebouwen komt eerherstel voor de 'circuit walk' als rondwandeling door het park. Het 'romantisch park' wordt hersteld als afwisseling van ruimtes, bosgroepen en parkelementen zoals vijvers - geïnspireerd op het historische ontwerp van Van Hulle. De 'parkrand' krijgt een transparanter en daardoor meer uitnodigend karakter als filter tussen park en omgeving.

Naast de structuurvisie is een handboek met ontwerpgrammatica opgesteld. Hierin zijn per planlaag (loper, circuit walk, romantisch park, parkrand) en voor alle thema's (beplanting, water, parkmeubilair, infrastructuur, bijzondere parkobjecten en parkprogramma) de ontwerpprincipes genoteerd en verbeeld. Op basis hiervan kan per deelproject uitwerking plaatsvinden. Zo is een gefaseerde en toch samenhangende uitvoering van de revitalisatie van het park mogelijk.

Vier planlagen: Loper, Circuit Walk, Romantisch Park, Parkrand (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

Verbeeldingskaart (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

VERNIEUWINGSTRAJECT

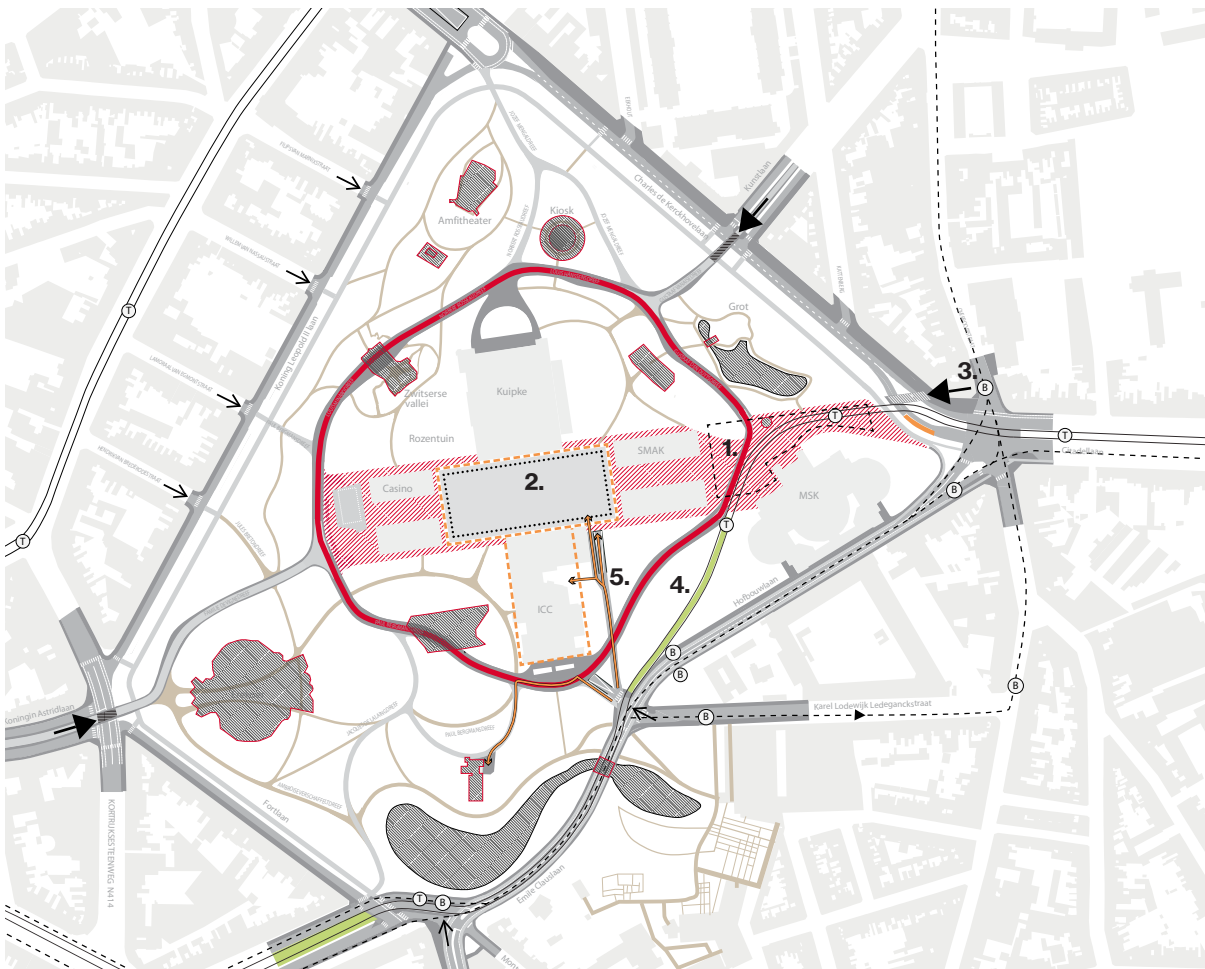
De vernieuwing van het park is een complex verhaal en zal een aantal jaren in beslag nemen. Momenteel wordt enerzijds de realisatie van een aantal deelprojecten voorbereid, anderzijds wordt bijkomend onderzoek gevoerd in aanvulling van het Vernieuwingsplan.

- De tramlijn 7 die het park zal kruisen ligt op de studietafel.
- Ook de renovatie van de kiosk wordt onderzocht.
- Het vernieuwingstraject voor het ICC in het kader van het Impulsprogramma 2015 van Toerisme Vlaanderen is lopende.
- Een deel van de Circuit Walk zal door H+N+S als pilootproject worden gerealiseerd.
- Ook de verhuis van het dierenasiel is gepland.
- Tenslotte is onderhavig onderzoek een belangrijke stap in de realisatie van de krijtlijnen voor het Citadelpark.

S.M.A.K. IN HET CITADELPARK

De belangrijkste principes van het structuurbeeld van het Citadelpark voor het S.M.A.K. zijn samengevat in onderstaande kaart.

1. Vooreerst is het museumgebouw gepositioneerd ter hoogte van de kruising van twee parklagen: de Loper en de Circuit Walk. De Loper krijgt voor het S.M.A.K. en het MSK de rol van Museumplein; een zone voor kleinschalige evenementen en voor de tijdelijke tentoonstelling van kunstwerken.
2. De Floraliënhall bevindt zich ook op de Loper, centraal in de gebouwcluster en grenst aan de achtergevel van het S.M.A.K. In het park wordt de Floraliënhall een 'public umbrella'. Het is een wit-ruimte van het semi-publieke domein, toegankelijk vanuit het park en vanuit de aangrenzende gebouwen. De programmatie doelt op maximale interactie tussen park- en museumgebruikers, culturele actoren e.d. De witruimte biedt een oneindig aantal mogelijkheden, nieuwe opportuniteit voor de aanpalende organisatie. Verschillende agenda's en paden kruisen elkaar doorheen tijd en ruimte
3. Een van de drie hoofdtoegangen voor fietsers en voetgangers bevindt zich aan het Museumplein waardoor het S.M.A.K. zich op een zichtbare en toegankelijke locatie bevindt. Door de inrichting van een Museumplein tussen beide musea zal de fysieke relatie veel directer worden. Deze ruimte wordt verkeersvrij gemaakt en zal functioneren als extensie van beide musea: beeldentuin, buitententoonstellingen, workshops,... Door ook een aantal functies die beide musea nu afzonderlijk organiseren (ticketing, shop, horeca,...) te bundelen (bijvoorbeeld binnen een nieuw paviljoen), kan niet alleen de relatie tussen de musea, maar ook de efficiëntie vergroot worden. De hoofdtoegangen van beide musea bevinden zich bij voorkeur hier.
4. Het traject van de te realiseren tramlijn 7 passeert langs het S.M.A.K. op het tracé van de huidige Van Rysselberghedreef. Deze weg wordt verder geschrapt voor autoverkeer. Twee opties voor een halte bevinden zich nabij het museum.
5. Parkeren en logistiek in het Citadelpark wordt geconcentreerd in een nieuw verdiep onder de Floraliënhall. De toegang voor gemotoriseerd verkeer bevindt zich aan de Hofbouwlaan en wordt naar het logistiek niveau geleid via een toegangshelling in de oksel van het ICC en het S.M.A.K. Deze toegangshelling ontsluit ook de dubbelhoge kelder van het ICC.

Principes
structuurbeeld
Citadelpark
bepalend voor het
S.M.A.K. (eigen
bewerking van
Vernieuwingsplan
Citadelpark, 2013)

GEBOUWENCLUSTER

Het S.M.A.K. is onderdeel van een gebouwencluster centraal in het park. Ook hiervoor is een wensbeeld opgenomen in de ontwerpgrammatica.

Vandaag is de gebouwencluster te veel uitgedeind in het park. De meeste gebouwen hebben een erg gesloten karakter. Het meest authentieke gebouw, de Floraliënhall, is bovendien niet publiek toegankelijk en wordt niet gebruikt. Het wensbeeld voor de gebouwencluster is een open entiteit waarbij de gebouwen te gast zijn in het park. Het park wordt ingezet als het bindend element: het groen strekt tot aan de gevels en de paden loopt door in de gebouwen. De footprint en de verharding rond de cluster worden maximaal ingeperkt.

Dit wensbeeld wordt gerealiseerd doorheen vier stappen:

1. Verjongingssnoei:

De cluster wordt herleid tot de kruisvormige figuur langs en dwars op de Floraliënhall. De Azaleahall en de Rode Poort worden hiervoor afgebroken. De relatie tussen het park en de gebouwencluster wordt verbeterd. Het park stroomt de Floraliënhall binnen.

2. Verzelfstandigen:

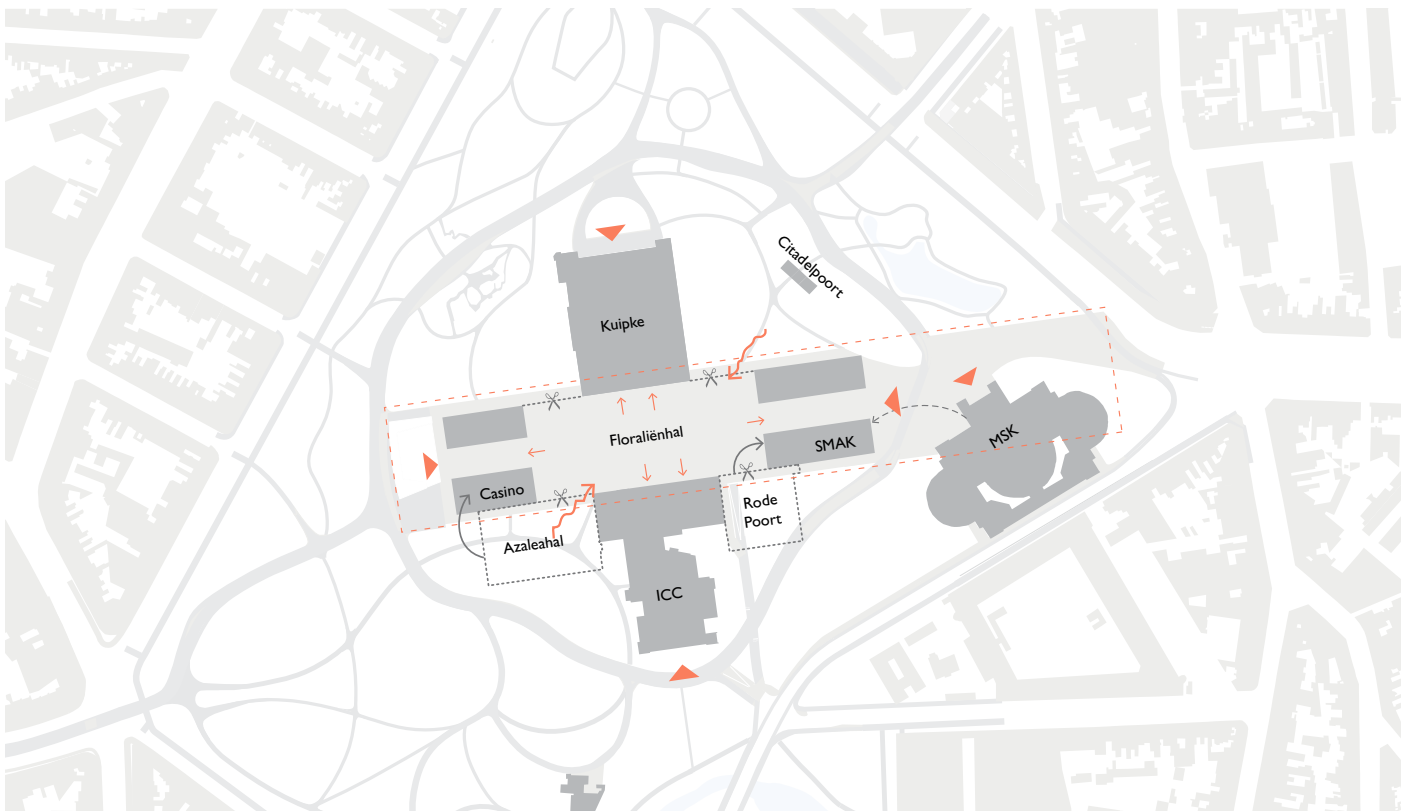
De afzonderlijke gebouwen ontwikkelen een eigen identiteit door aanwezig te zijn in de nieuwe publieke figuur. Ze openen zich richting park en Floraliënhall, functies en activiteiten worden leesbaar.

3. Verdichten:

Wat van programma wordt weggehaald uit het park, wordt teruggeplaatst boven of onder de bestaande footprint. Ook de logistiek en opslag gebeurt ondergronds.

4. Verknopen en verweven:

De Floraliënhall wordt ingezet als 'public umbrella' waar de verschillende organisatie en gebruikers elkaar kruisen en ontmoeten. De aangrenzende gebouwen worden opgemaakt naar de hal.

Aanpak gebouwencluster (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

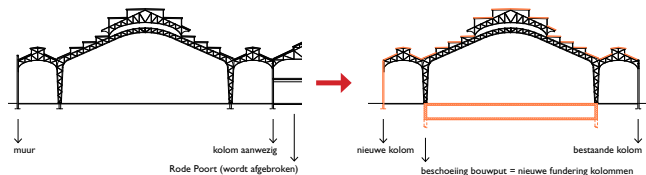
FLORALIËNHAL

Binnen de visie voor de gebouwencluster heeft de Floraliënhal de rol van stedelijke paraplu. Ook hiervoor zijn een aantal richtlijnen uitgezet in de ontwerpgrammatica.

De Floraliënhal heeft een scharnierfunctie tussen de gebouwen onderling en tussen de gebouwen en het park. De hal wordt onder meer vanuit de omliggende organisaties opgeladen met een divers programma.

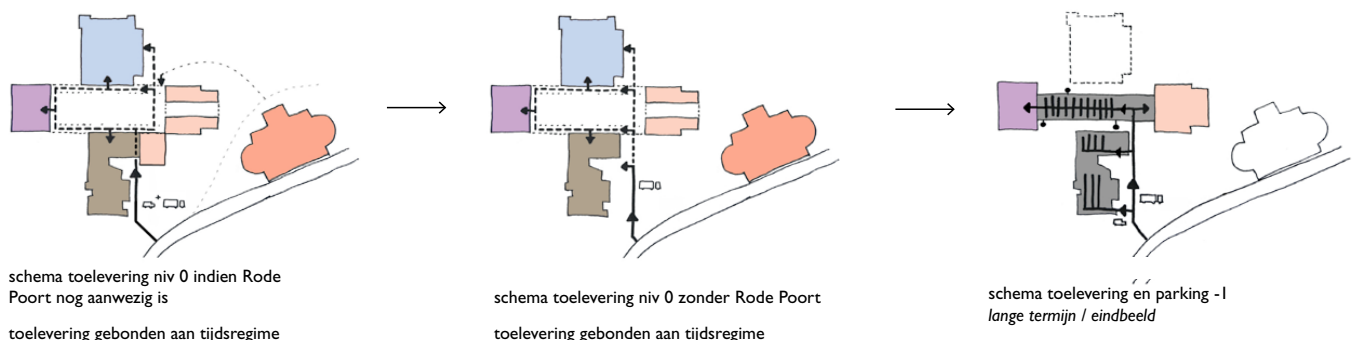
De bestaande industriële hal wordt gerestaureerd en opengewerkt tot een structuur in het park. De zijgevels van de hal worden opengemaakt. Het park stroomt de Floraliënhal binnen, de doorwaadbaarheid van de hal vergroot. De noordelijke gevels worden afgebroken, per travee wordt een kolom geplaatst. Aan de zuidelijke zijde worden de Rode Poort en de Azaleahal afgebroken. Vermoedelijk staan deze structuren los van de Floraliënhal en kan de afbraak eenvoudig gebeuren. Bij het openmaken van de hal en de vervanging van de dakbedekking worden de nodige maatregelen genomen voor de windlasten.

Restauratie is van belang voor het behoud van de erfgoedwaarden en om de veiligheid van de gebruikers te garanderen (inzake brandveiligheid, ...).

Aanpak Floraliënhal (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

Gemotoriseerd verkeer wordt uit het park geweerd. Op termijn wordt onder de hal een logistiek niveau gerealiseerd voor parking personeel, logistieke functies en toelieferingen voor de omliggende gebouwen. Om dat eindbeeld te halen worden een aantal tussenstappen gezet, verbeeld in onderstaande schema's.

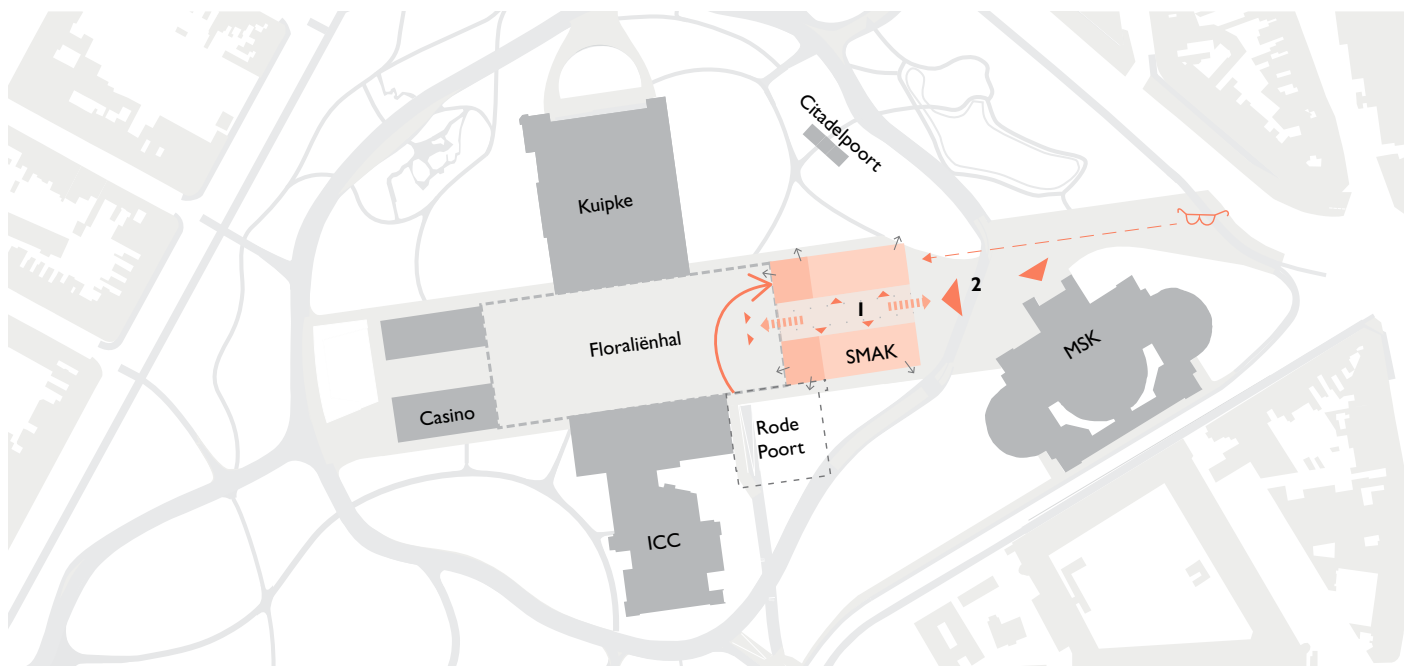

Fasering Logistiek niveau (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

S.M.A.K.

Voor het S.M.A.K. zelf formuleert de ontwerpgrammatica ook randvoorwaarden.

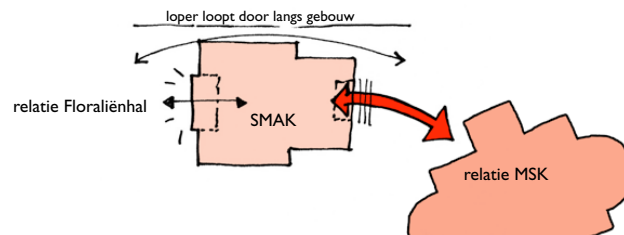
Deze gaan er van uit dat het gebouw op termijn vervangen wordt door nieuwe, inspirerende architectuur. De functies van de af te breken Rode Poort moeten worden ondergebracht binnen de contouren van een nieuw S.M.A.K. op een ondergronds niveau: restauratie-atelier, fotostudio en audio- en videolabo. De hoofdtoegang blijft gesitueerd aan de kruising van het Museumplein met de Circuit Walk. Het park en het Museumplein strekken tot aan de gevel van het museum. De relatie met het MSK en het park wordt geïntensifieerd. De Floraliënhall, de Loper en het Museumplein vormen een extensie aan het S.M.A.K. en MSK. Artistieke objecten of evenementen kunnen er plaatsvinden: beeldentuin, boxes... De logistiek gebeurt via het nieuw niveau onder de Floraliënhall. De gelijkvloerse activiteiten worden opengewerkt naar de omgeving: park, Museumplein, Floraliënhall.

Richtlijnen S.M.A.K. (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

EEN MINIMAAL AANGEPAST S.M.A.K.

Wat moet er in het geval van behoud van het huidige gebouw minstens gebeuren om het huidige concept werkbaar te maken? De relatie S.M.A.K. - Floraliënhall wordt verbeterd door de achtergevel S.M.A.K. open te werken en transparanter te maken. De relatie S.M.A.K. - Museumplein (& MSK) wordt verbeterd door het openwerken van de voorgevel. Door het plaatselijk openwerken van voor- en achtergevel, wordt een eerste aanzet tot het benadrukken van de "loper-as" gegeven. Het S.M.A.K. oogt niet langer als een solitair gebouw, maar opent zich naar Floraliënhall, Museumplein en MSK. Dit is een eerste aanzet tot een betere samenwerking met het MSK en het tonen van de collectie buiten de eigen gebouwcontouren.

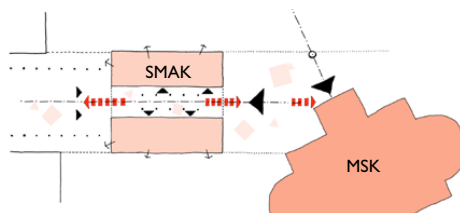

Richtlijnen bij behoud van het huidige S.M.A.K. (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

EEN GERENOVEERD OF NIEUW S.M.A.K.

In geval van nieuwbouw of renovatie moet aandacht besteed worden aan de diverse toegangen voor mens, licht en lucht binnen het S.M.A.K. Bij renovatie moeten deze richtlijnen zo ver als mogelijk worden doorgedreven.

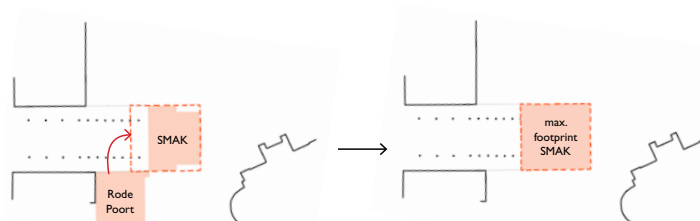
Het grondplan van het museum wordt opengewerkt naar museumgalerij op de as Museumplein > Floraliënhall. Deze galerij geeft toegang naar publieke functies: info, ticketing, bookshop, museumbistro... Deze museumgalerij wordt ingezet voor daglichttoetreding en interne doorzichten. De relatie met het park wordt vergroot. De relatie met het MSK wordt geïntensifieerd.

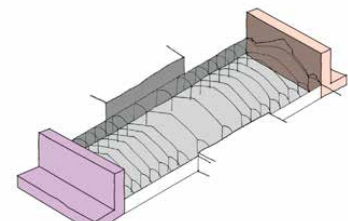
Ontstaan lijn Floraliënhall - Museumgalerij - Museumplein
Maximale interactie met de gebruikers

Maximale relatie met de omgeving van het SMAK
Logistiek niveau op -1

Grote footprint van twee gebouwen herleiden tot één beperkte footprint:
- diepte: van de huidige voorgevel tot max. twee traveeën diep in de Floraliënhall
- breedte: volledige breedte van het huidige gebouw

De gevel langs de Floraliënhall dient voldoende hoog te zijn.
De kopgebouwen (Casino en SMAK) roepen het beeld op van 'boekensteunen' voor de Floraliënhall.

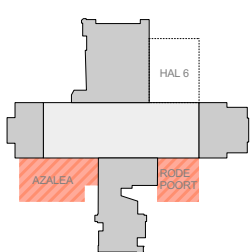
Richtlijnen voor een gerenoveerd of nieuw S.M.A.K. (Vernieuwingsplan Citadelpark, 2013)

3. HAALBAARHEIDSSTUDIE ■ ICC

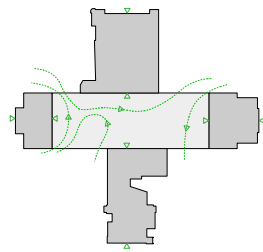
De haalbaarheidsstudie voor het ICC vertaalt de bepalingen van de ontwerpgrammatica naar een masterplan voor het congresgebouw. Net als bij het S.M.A.K. is een deel van het ICC ondergebracht in een te slopen 'okselgebouw'. Dat wil zeggen dat de uitgangspunten voor de herinrichting van het park niet vrijblijvend zijn voor het ICC.

De haalbaarheidsstudie vertrekt van 4 herhaalde of herdachte principes voor de gebouwencluster die van belang zijn voor het ICC:

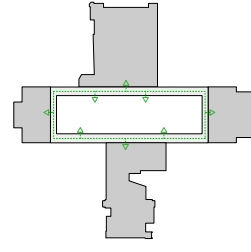
- 1) afbraak okselgebouwen: één ervan is de Azaleahal die een deel van het ICC huisvest
- 2) Floraliënhal als doorwaadbare semipublieke ruimte: het ICC krijgt een voorkant aan de hal
- 3) introductie gaanderij op +1: een gaanderij in de Floraliënhal verbindt de aangrenzende gebouwen en versterkt hun aanzicht naar de hal
- 4) logistieke as tussen ICC en S.M.A.K. ontsluit het logistiek niveau onder de Floraliënhal: de as is zo ingepast dat de dubbelhoge kelder van het ICC ook aantakt

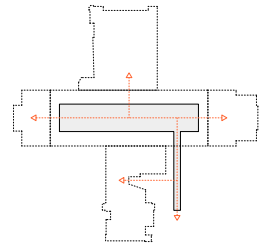
Afbraak okselgebouwen

Hal als semi-publieke ruimte

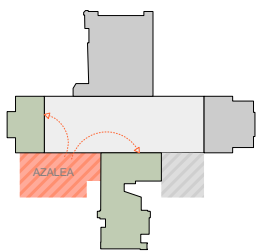
Introductie gaanderij

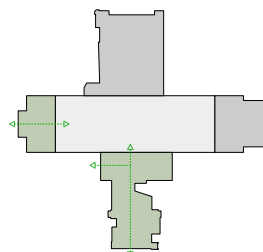
Introductie ondergrondse logistieke as

Vervolgens worden 4 stappen geformuleerd voor een nieuw gebruik van het ICC:

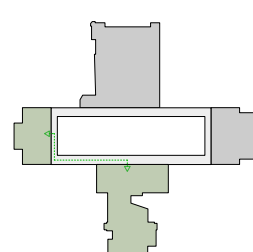
- 1) De functies in de af te breken Azaleahal (Casinozaal, Banketzaal en cateringbedrijf Gourmet Invent) worden ondergebracht in het ICC en Casino
- 2) Het ICC wordt gereorganiseerd zodat het gebouw in verbinding staat met de Floraliënhal
- 3) de gaanderij wordt ingezet om het Casino en het ICC op +1 met elkaar te verbinden
- 4) Gourmet Invent grenst aan de logistieke as tussen het ICC en het S.M.A.K. waardoor het aan- en afrijden zo min mogelijk stoort.

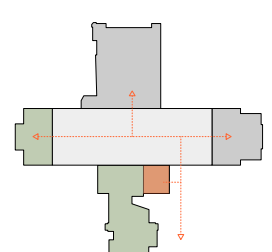
Herbestemming functies Azaleagebouw

Interactie met de Floraliënhal

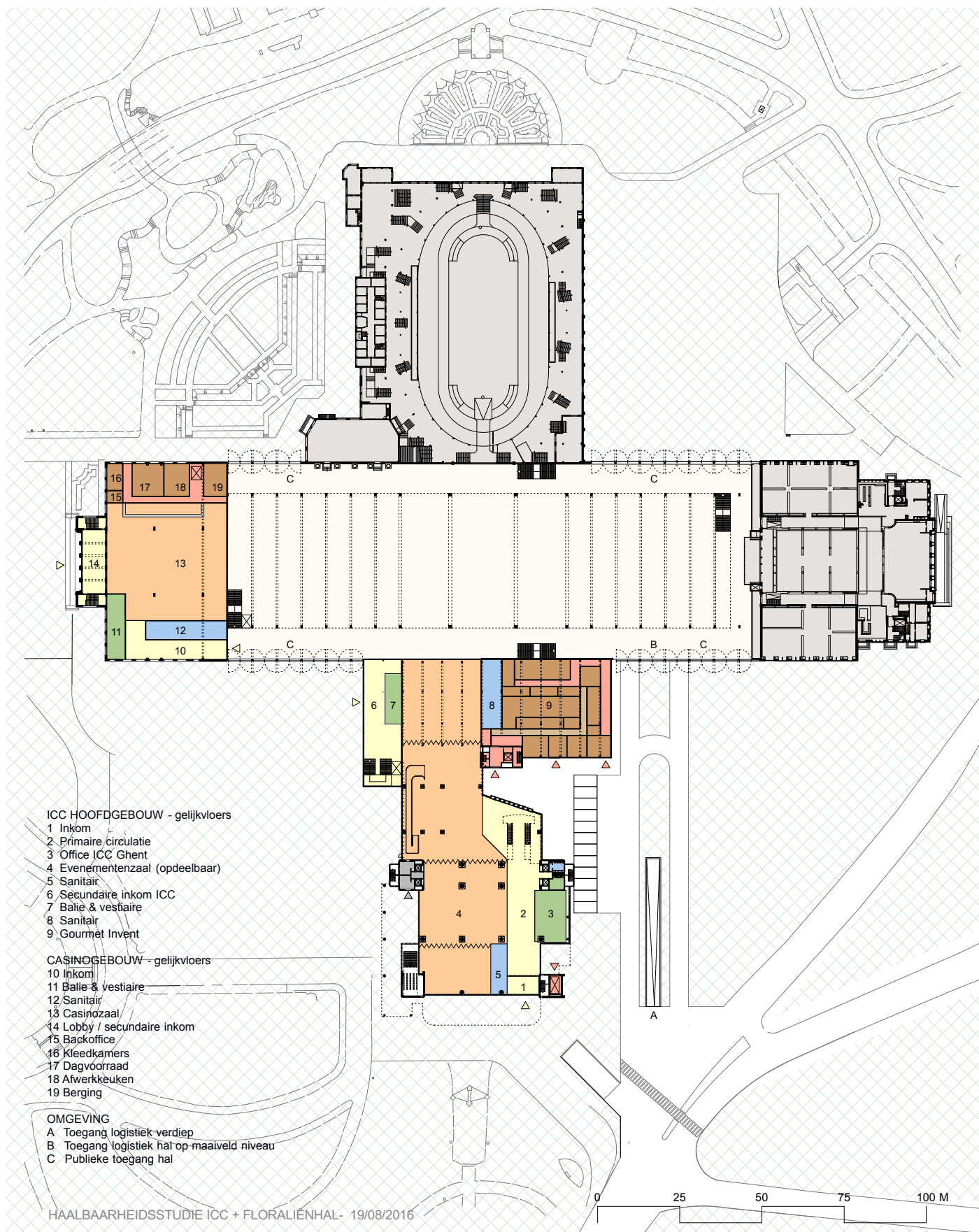
Connectie tussen ICC en Casinogebouw

Gourmet Invent langs de logistieke as

allemaal uit: Haalbaarheidsstudie ICC, 2016

Deze principes zijn vervolgens vertaald in zoneringsplannen voor het ICC, het Casino en de Floraliënhal.

Zoneringsplan gelijkvloers (Haalbaarheidsstudie ICC, 2016)

4. ■ HISTORIEK

4.1 historische achtergrond van het park

Fig. 1 - Ferrariskaart (1771-1778)

Een van de oudste kaarten die ons informeert over de oorsprong van het Citadelpark is de Ferrariskaart, die dateert uit de jaren 1770. De Sint-Pietersabdij, de vierkante Leopoldskazerne en de Heuvelpoort kunnen als referentie gebruikt worden om aan te tonen dat op de plaats waar zich nu het citadelpark bevindt vroeger het Fort Monterey stond, dat tussen 1671 en 1694 werd opgebouwd ter verdediging van de stad en in 1782 werd afgebroken. Op de kaart is duidelijk aangegeven dat het fort op een verhoogde vlakte lag tussen de Schelde- en Leievallei, wat militair gezien een strategische locatie was door het goede uitzicht op de omgeving.

Op 1 mei 1819 werd beslist een Hollandse Citadel te bouwen te Gent, als onderdeel van de Wellingtonbarrière ter verdediging tegen de Fransen. De definitieve plannen waren van de hand van de Nederlandse luitenant-kolonel der genie Gey van Pittius, die op 4 oktober 1821 werden goedgekeurd. De bouwwerken werden aangevat op 27 mei 1822. Het merendeel van het metselwerk werd afgerond in de zomer van 1826. Het zou nog tot 1831 duren om het complex volledig af te werken maar zo ver is het nooit gekomen gezien in 1830 de Belgische Revolutie uitbrak. Na de onafhankelijkheid was de functie van het gebouw reeds voorbijgestreefd en deed nooit dienst ter verdediging van de stad.

Fig. 2 - Vandermaelenkaart (1846-1854)

Fig. 3 - Plan J. Hofman voor de heraanleg van de citadelsite (1874)

De aanwezigheid van een militair bouwwerk van een dergelijk omvang zo dicht bij de stadskern bezorgde de Gentenaars eerder een gevoel van angst voor het aantrekken van oorlogsgeweld dan een gevoel van veiligheid. Burgemeester Charles de Kerckhove kwam op 14 juli 1870 tot een compromis met de overheid om het fort buiten gebruik te stellen. Het duurde nog tot 7 maart 1871 voor de Belgische staat de citadel en de aanpalende terreinen aan de stad Gent verkocht en daarbij het bouwwerk ook officieel vogelvrij verklaarde. Er werden verschillende plannen opgemaakt voor de ontwikkeling van het gebied in functie van de stadsuitbreiding en de aanleg van het park.

Verscheidene pistes werden onderzocht waaronder ook het idee om de citadel in zijn geheel te slopen en de volledige ruimte als park te benutten. Dit was echter niet mogelijk gezien er bij de verkoop contractueel werd vastgelegd dat de kern van de citadel moest behouden blijven en nog tijdelijk zou worden gebruikt als infanterie- en artilleriekazerne. In 1874 werd het definitief urbanisatieplan van J. Hofman voor het gebied goedgekeurd.

Fig. 4 - Plan J. Hofman voor de heraanleg van de citadelsite (1874)

Samen met het urbanisatieplan werd in 1874 ook het plan van Gents landschapsarchitect H. Van Hulle goedgekeurd voor de aanleg van het park. De ontwerptekening voorzag om, zoals opgenomen in het contract, enkel de ravelijnen en een deel van de bastions te verwijderen en de kern van de citadel te behouden. Het park zou rondom en over het overgebleven gebouw worden aangelegd. Op enkele van de tekeningen is de botanische tuin ook al ingepland.

Fig. 5- Muziekkiosk, 1885

Het park werd uitgevoerd in Engelse landschapsstijl. Typisch voor deze stijl is het gebruik van een grote verscheidenheid aan beplanting, het gebruik van de hoogteverschillen, slingerende wandelpaden en het inplanten van folies zoals standbeelden, watervallen, en rotsformaties. Als basis voor de hoogteverschillen, de rotsformaties en standbeelden werden restanten van de citadel gebruikt. Zo werden bijvoorbeeld de kazematten van bastion 5 deels behouden en verwerkt tot een rustieke driedubbele tunnel in combinatie met een mysterieuze grot en liggen de kazematten van ravelijn 5-1 verscholen onder de heuvelrug langs de Koning Leopold II-laan.

De definitieve aanplanting startte in 1875. De inrichting en aanplanting van het park verliep in verschillende fasen. Doorheen de daarop volgende jaren werden nu en dan elementen aan het landschap toegevoegd waaronder een Zwitserse vallei met bijhorende chalet (1877) waar de bezoeker iets kon nuttigen en de muziekkiosk (1885).

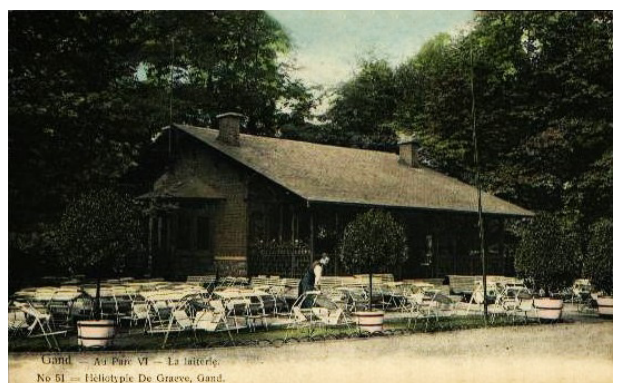

Fig. 6 - Zwitsers chalet, 'La Laiterie', 1877

Fig. 7 - Rustieke driedubbele tunnel in het park

Fig. 8 - Afbraai van de kazematten van de citadel

Fig. 9 - Ontwerp tekeningen voor park, H. Van Hulle

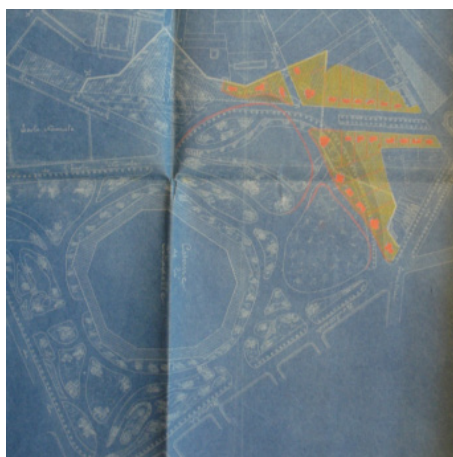

Fig. 10 - Ontwerp tekeningen voor park, H. Van Hulle

Fig. 11 - Ontwerp tekeningen van H. Van Hulle, 1889

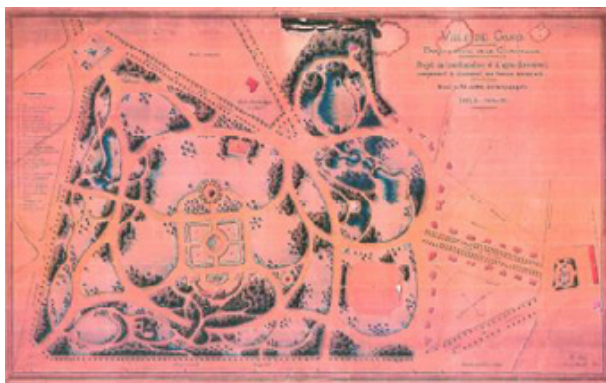

Fig. 12 - Ontwerp in 'gemengde stijl', E. André, 1891

Fig. 13 - Ontwerp voor citadelsite, L. Fuchs

Fig. 14 - Ontwerp voor citadelsite, L. Fuchs

Fig. 16 - 'Project de transformation du parc', H. De Wilde, 1897

Daarnaast tekende Hubert Van Hulle ook nog plannen met een voorstel om in een latere fase de citadel volledig te slopen, het park in te breiden en een volledige campus te bouwen in het teken van land- en tuinbouwkunde met een tuinbouwschool, verschillende serres, een botanisch museum en laboratorium, een wintertuin en orangerie. De vijfhoekige vorm van de citadel is nog duidelijk zichtbaar.

In de jaren 90 van de 19de eeuw blijven plannen verschijnen van gerenommeerde binnen- en buitenlandse landschapsarchitecten voor de sloop van de kazerne de inbreiding van het park. Er zijn ondermeer plannen bewaard van de Franse tuinbouwkundige Eduard André, de Duitser Louis Fuchs en Henri De Wilde die tevens directeur van de plantsoendienst was.

Geen enkel van de plannen werd ooit uitgevoerd gezien de kern van de citadel het centrum vormde van de Provinciale Tentoonstelling van 1899.

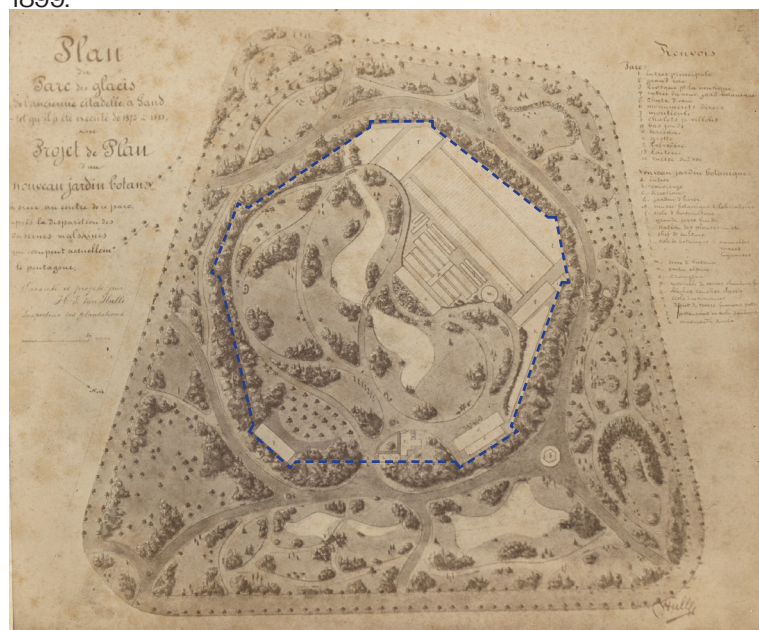

Fig. 15 - Voorstel voor botanische campus op citadelsite, H. Van Hulle

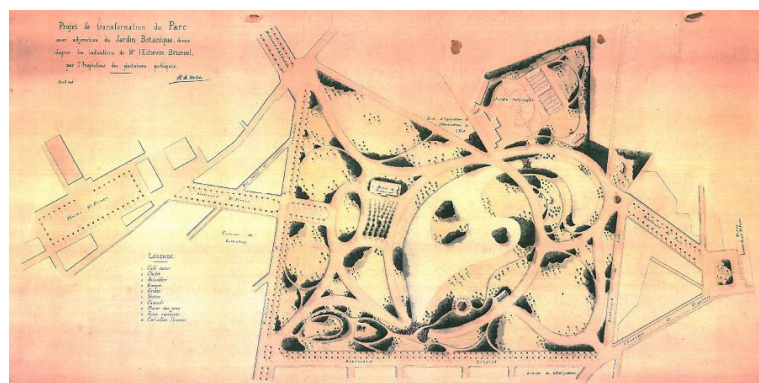

Fig. 17 - 'Project de transformation du parc', H. De Wilde, 1897

Het hoofdgebouw voor Handel en Nijverheid werd ingepland op het binneplein van de voormalige citadel. Om een vlotte en zichtbare toegang kunnen te bieden tot dit paviljoen moest de westelijke beuk van de citadel, courtine 5-4, wijken en werd de toegang gemarkeerd met een colonnade. Deze opening in de wallen van het bouwwerk zou tegenwoordig op de as naar het Sint-Pietersstation liggen, maar in 1899 stond het Sint-Pietersstation nog niet op zijn huidige locatie en had het nog de schaal van een klein dorpsstation.

Fig. 18 - Zicht op hoofdgebouw van Provinciale Tentoonstelling (1899)

Fig. 19 - Inplanting van expositie en oud station (1899)

Fig. 20 - Nicolas Heins, Grondplan der Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen - Gent 1899

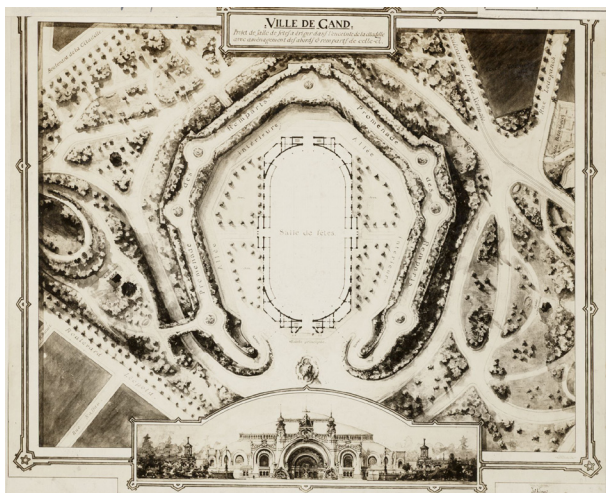

Fig. 21 - Een eerste ontwerp voor het Feestpaleis

In de aanloop naar de Wereldtentoonstelling van 1913 werden verschillende ontwerpen ingediend om het gebied op te nemen in het expo-terrein. Het idee was om in het midden van het park een groots feest-en floraliapaleis te bouwen.

Een van de eerste ontwerpen voor het nieuwe feestpaleis was in art-nouveaustijl. Volgens dit ontwerp zou het paleis worden gepositioneerd op het binnenplein van de toen nog bestaande kern van de citadel, op de zelfde locatie als het industrie paviljoen van de expo van 1899. Rondom het paleis zouden de vesten aangelegd worden als promenade.

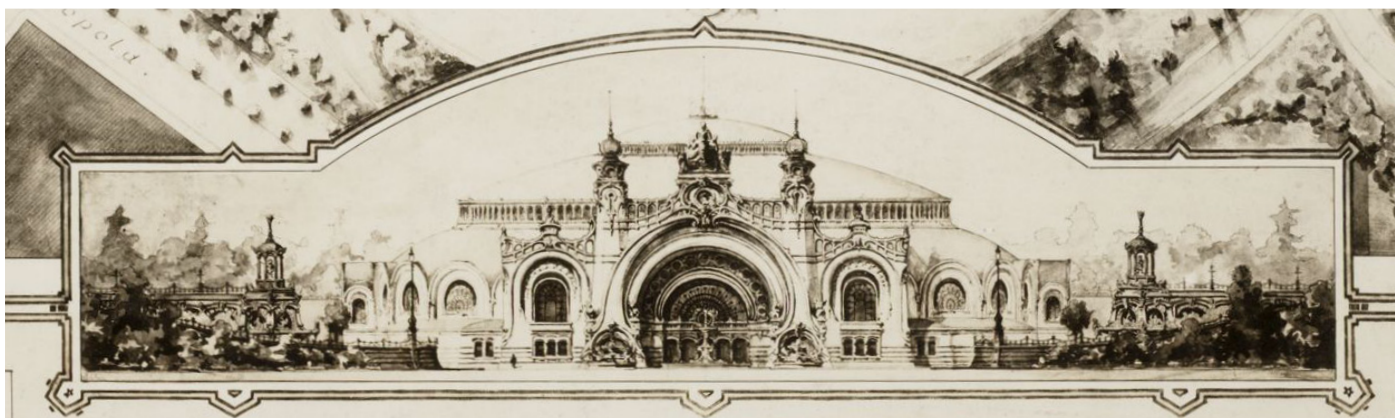

Fig. 22 - Een eerste ontwerp voor het Feestpaleis, voorgevel

Fig. 23 - Gand, Le Nouveau Musée, 1902

Tussen de twee tentoonstellingen in werd het Museum voor Schone Kunsten opgericht. Stadsarchitect Charles Van Rysselberghe kreeg al in 1898 de opdracht om in het park een museum te ontwerpen in neoclassicistische stijl. In 1900 werden de definitieve bouwplannen goedgekeurd, twee jaar later werden de ruwbouwwerken beëindigd en nog een jaar later de binnenafwerking en het meubilair, om in 1904 plechtig te worden geopend.

Met de Wereldtentoonstelling van 1913 in het verschiep, werd in 1911 het museum uitgebreid met zijvleugels die al in de originele bouwplannen waren opgenomen.

Fig. 24 - De nog overgebleven toegangspoort van het citadel

In 1911 besliste de stad dat de kazerne volledig mocht worden gesloopt indien dit nodig was om zo een groter feestpaleis te kunnen bouwen en de opbouw te vergemakkelijken. Op eerste plannen is nog goed te zien dat er maar twee openingen zouden bijkomen, een ter hoogte van het restaurant 'Royal Casino' in het oosten en een ter hoogte van de inkomgalerij van de 'Serre Chaude' in het noorden.

Uiteindelijk werd enkel het zuidelijke deel van de vesten behouden en ingericht als 'promenoir'. Het noordelijk deel werd toch gesloopt met uitzondering van de toegangspoort en de delen van bastion 5, grenzend aan de rustieke driedubbele tunnel. Deze kazematten werden naar het voorbeeld van de brug verpakt tot rotsformaties. Deze tunnels onder deze rotsformaties werden en worden tot op heden gebruikt door de groendienst van Gent als opslagruimte.

4.2 ontstaan van de gebouwenccluster

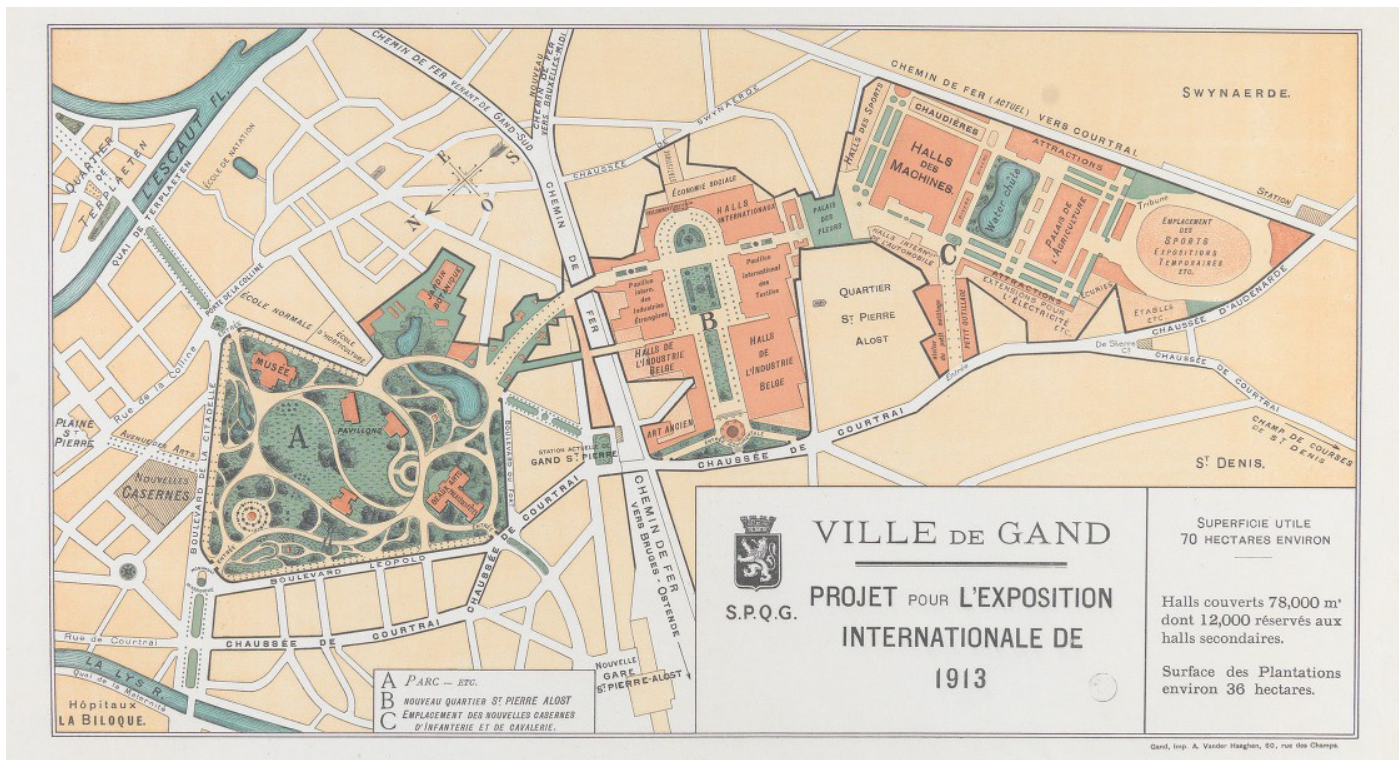

Fig. 25 - 'Projet pour l'Exposition Internationale de 1913', A. Vander Haeghen

Zoals te zien is op bovenstaande tekening werd ook bij dit vroeg ontwerp voor de inrichting van het expo-terrein nogmaals gepoogd om de citadel te slopen, het park in te breiden en het in te vullen met verschillende kleinere paviljoenen.

De tekening onderaan heeft een vrij waarheidsgetrouw beeld van hoe de expositie er zou hebben uitgezien, met de voornaamste gebouwen in isometrie getekend. De grootste deel van het terrein ligt ten zuiden van de spoorlijn, waar zich tegenwoordig het huidige Miljoenenkwartier en de Campus Sterre van de Gentse universiteit bevindt. In het park stond het omvangrijkste gebouw gepositioneerd, het Feest- en Floraliapaleis. De verbinding tussen het park en de andere secties was een van de hoofdassen van de expo en komt nu hoofdzakelijk overeen met de huidige Krijgslaan.

Dwars op het eind van deze hoofdass stond het paleis, zo hadden de bezoekers al van ver een goed zicht op de meterslange voorgevel. Centraal bevond zich de hoofdtoegang met de trappen en de feestzaal met daarachter de 'Grande Serre', links en rechts op de uiteinden de twee ovale aanbouwen van de restaurants 'Azalea' en 'Royal Casino' en achteraan lag de 'Serre Chaude'. Links en rechts van de feestzaal en verscholen achter de resterende vesten en gestileerd hekwerk lagen nog twee kleinere serres die in verbinding stonden met de centrale serre.

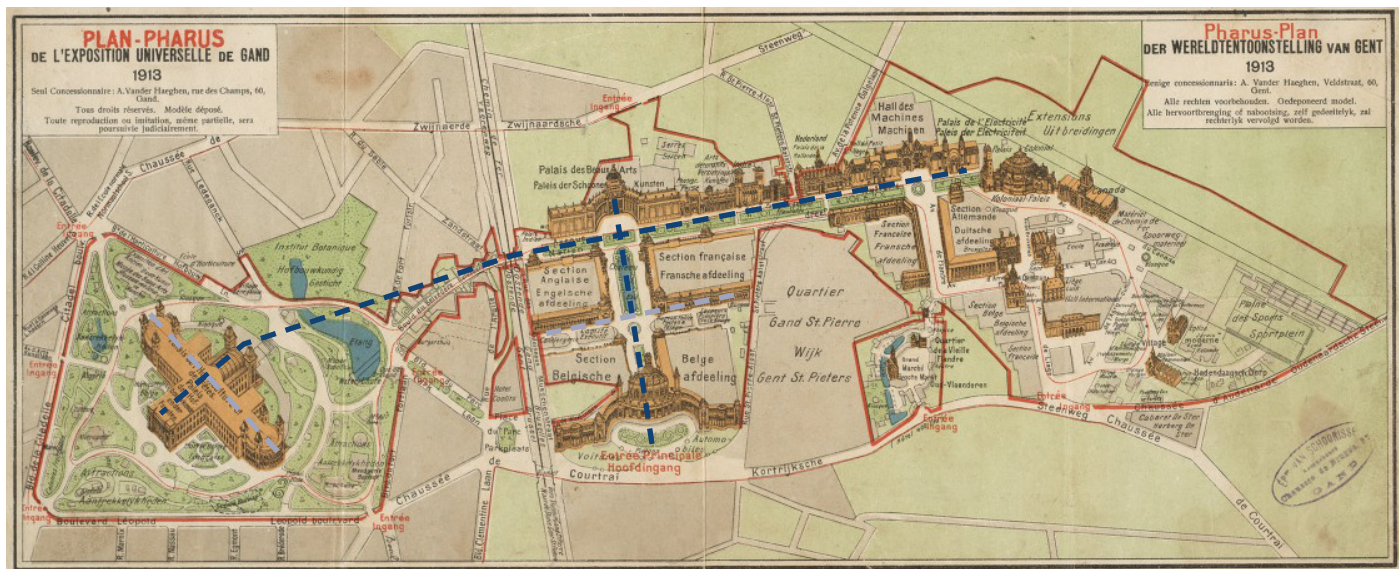

Fig. 26 - 'Pharus-Plan der Wereldtentoonstelling van Gent 1913', Pharus Cy

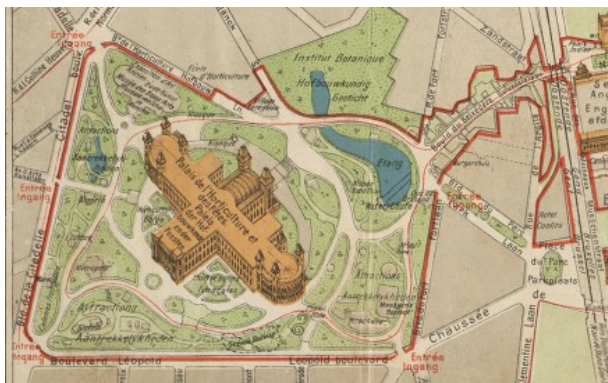

Fig. 27 - Isometrie van het Feest- en Floraliapaleis

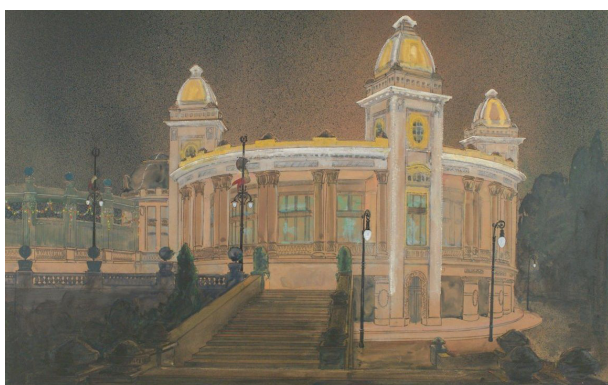

Fig. 28 - Nachtsimulatie van het restaurant Royal Casino

Het gigantische Feest- en Floraliapaleis, in eclectische bouwstijl, was van de hand van Oscar Van de Voorde. Hij was een Gents architect die in 1909 werd aangesteld als hoofdarchitect van de wereldtentoonstelling en stond in voor de indeling van de site, het ontwerp van verschillende paviljoenen en de uitvoering van de uitbreiding van het Museum voor Schone Kunsten. Het paleis en de uitbreiding van het museum werd in tegenstelling tot de tijdelijke paviljoenen wel in duurzame materialen opgetrokken met het doel te blijven ook nadat de expo werd. Het paleis werd officieel geopend op 26 april 1913.

In het grondplan van het huidige gebouwencomplex is de configuratie van het vroegere Feest-enFloraliapaleis goed herkenbaar. De centrale 'Grande Serre' is de huidige Floraliënhall en het best bewaarde deel van het complex. De vroegere feestzaal moest plaats maken voor het ICC. De noordelijke vleugel, de zogenaamde 'Serre Chaude', is sinds 1927 de velodroom 't Kuipke, een piste van 166 meter. De vleugels ten westen en ten oosten van de centrale hal met de twee ovale annexen zijn de dag van vandaag verbouwd tot respectievelijk het 'casino' en het S.M.A.K.. De twee kleinere serres die versholten lagen achter de vesten zijn nu de huidige Rode Poort en de zijvleugel van het ICC.

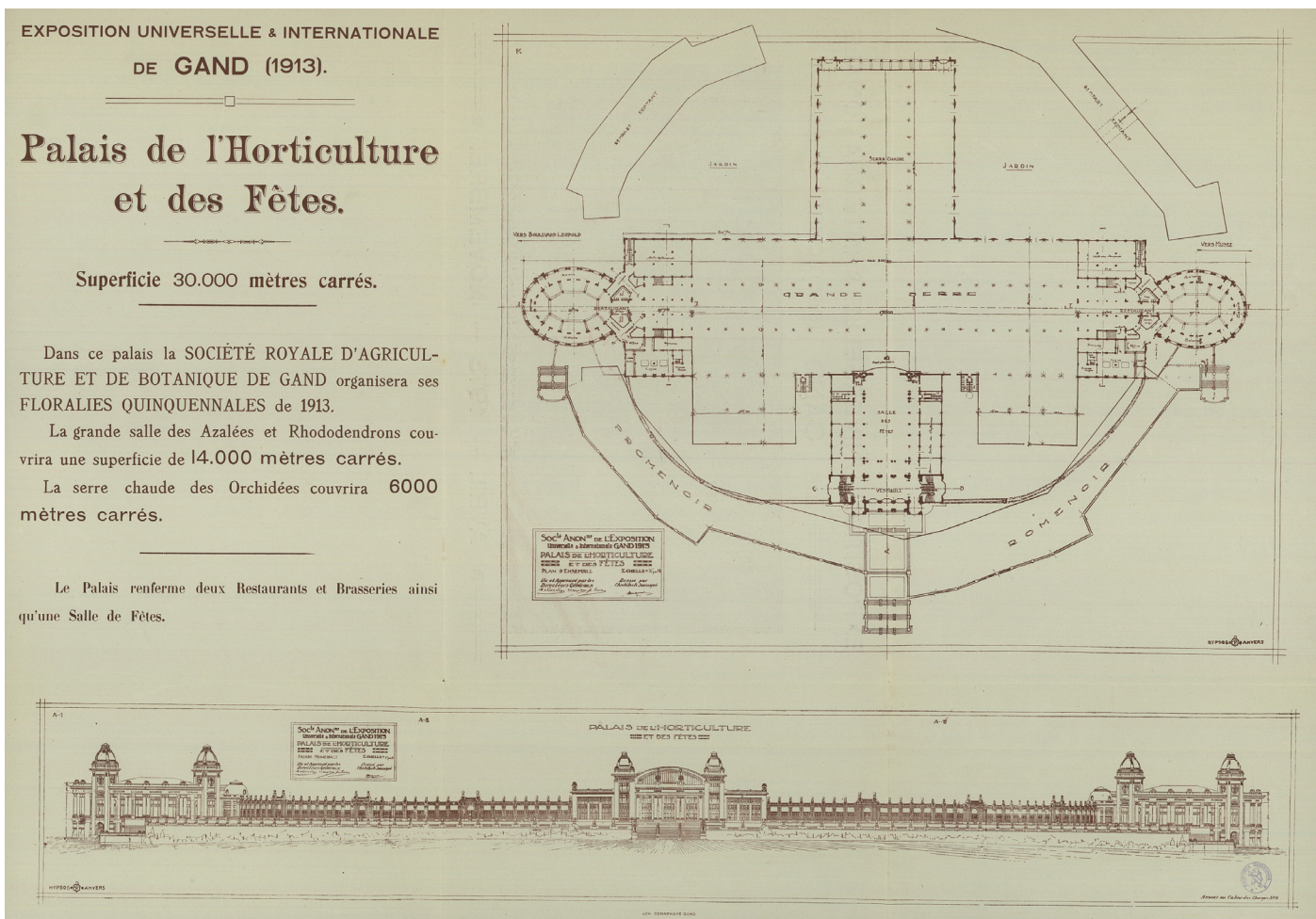

Fig. 29 - Grondplan van het Feest- en Florilapaleis

Fig. 30 - Zijjegang van het restaurant 'Royal Casino'

Fig. 31 - Extérieur ovale annex

Fig. 32 - Zicht vanuit het park op restaurant Royal Casino'

Fig. 33 - Ovale zaal van het restaurant

Fig. 34 - Detail portiek tussen restaurant en floralienhal

Fig. 35 - Zicht vanuit floralienhal naar restaurant 'Royal Casino'

Na een periode van verloedering werd het feestpaleis voor de jaren '30 grondig opgeknapt met de 100-jarige viering van de Belgische onafhankelijkheid in het vooruitzicht.

De gigantische trappenpartij voor de hoofdingang met daaronder de restanten van de citadel werd verwijderd en het voorplein heraangelegd. Er bleef wel degelijk nog een deel van de kazematten van de citadel behouden.

De voorgevel wordt deels herwerkt, zo wordt de hoofdingang verlaagd van de eerste verdieping naar de benedenverdieping en men voorziet de eerste verdieping van een balkon. Door het verwijderen van de trappenpartij is er ruimte voor een nieuw voorplein.

Fig. 36 - Verval eind van de jaren '20

Fig. 38 - Nieuw voorplein en hoofdingang in de jaren '30

Fig. 37 - Aangepaste voorgevel in 1930

Fig. 39 - Voorgevel Feest- en Floraliapaleis na WOII

Het complex werd meermaals aangepast, vernieuwd en uitgebreid. Het volledige gebouwencomplex werd in 1940 door de stad overgenomen en zo verloor ook de vleugel van het 'Royal Casino' zijn horecafunctie.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleven de gebouwen niet gespaard, mede door het feit dat de Duitse bezetter hun intrek hadden genomen in het complex. De westelijke vleugels en het westelijk deel van de Floraliënhof werden ingericht als hospitaal. De overblijvende kazematten van bastion 4 werden gebruikt als opslagplaats. Ten gevolge van bombardementen uitgevoerd door de geallieerden tijdens de bevrijding, brandde het gebouw uit en wat gespaard bleef, werd geplunderd.

Fig. 40 - Ovale vleugel na WOII

4.3 huidige vormgeving

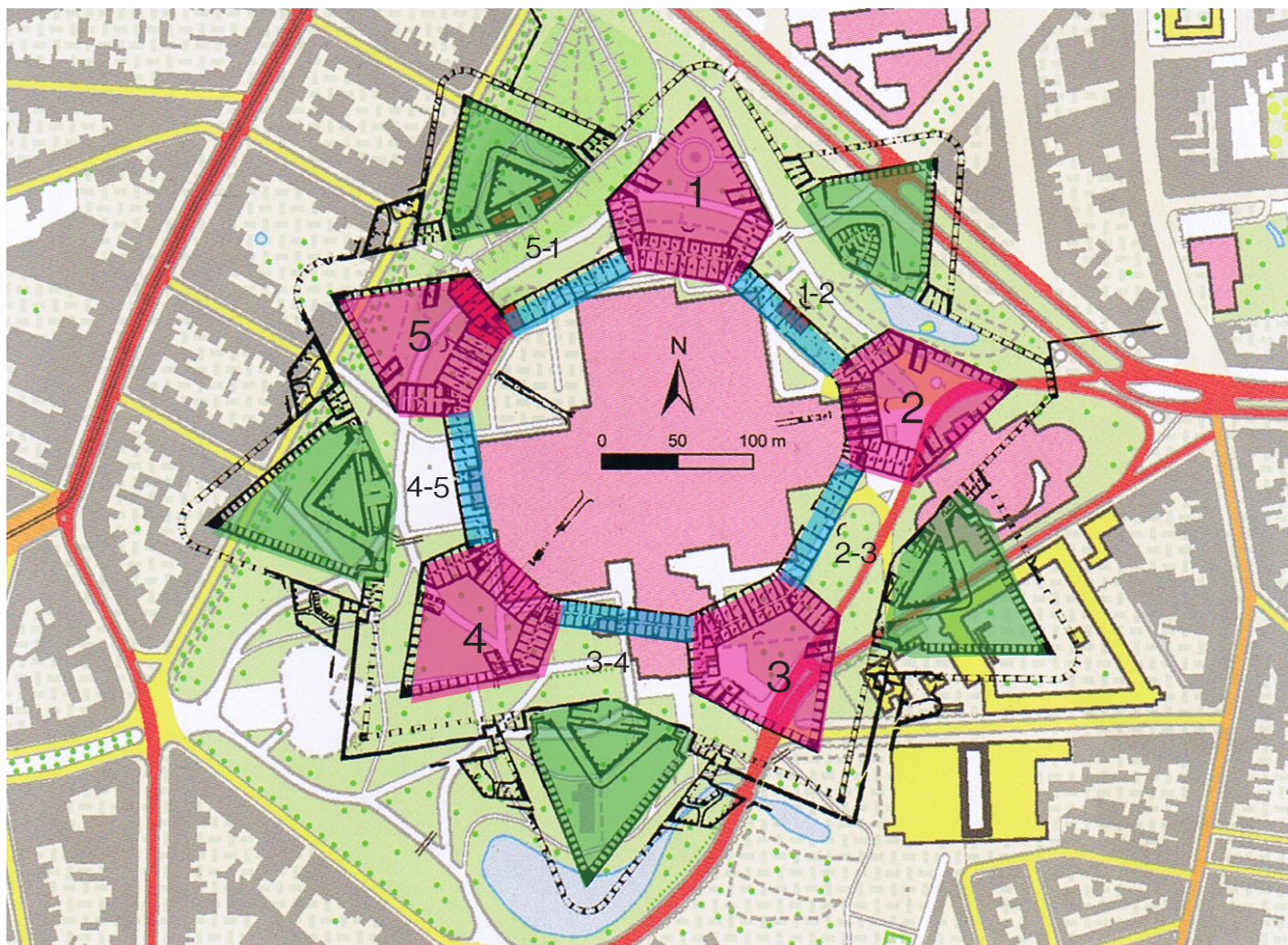

Fig. 41 - Projectie van metselwerkplan van citadel op huidige situatie

- BASTIONS
- COURTINES
- RAVELIJNEN

Fig. 42 - Voorgevel Feestpaleis

Fig. 43 - Voorgevel restaurant en feestzaal 'Casino'

Na de oorlog kreeg het volledig complex een nieuw, postmodernistisch uitzicht en werden de laatste restanten van de citadel gesloopt. De globale opdeling en structuur van de verschillende vleugels bleven quasi ongewijzigd, enkel de ovale annexen in het westen en oosten werden geschrapt.

Bij de grondige verbouwing in 1949 werd ook de oostelijke vleugel volledig vernieuwd. Het postmodernistisch ontwerp was het resultaat van de samenwerking tussen de architecten Wilfrid Rooms en Theofiel De Smet, ze werden bijgestaan door ir.-arch. Felix Riessauw.

De monumentale entree was een hedendaagse interpretatie van de inkompartij van het Museum voor Schone Kunsten die aan de overkant van het plein ligt. De ruimte tussen de logge penanten zijn ingevuld met glas, enkel boven de inkomdeuren werden er vijf bas-reliëfs aangebracht die de roem van Gent symboliseren: de scheepvaart, de textielnijverheid, de maagd van Gent, de floralien en de metaalnijverheid. Deze panelen zijn van de hand van de beeldhouwer Berten Cools. Typerend zijn de omlijstingen van de vensters met blauwehardsteen in de zijvleugels.

In het gebouw waren zoals voorheen dans- en feestzalen, een restaurant en een cafetaria in ondergebracht.

De naam 'Royal Casino' werd vereenvoudigd naar 'Casino' en in grote letters op de gevel aangebracht.

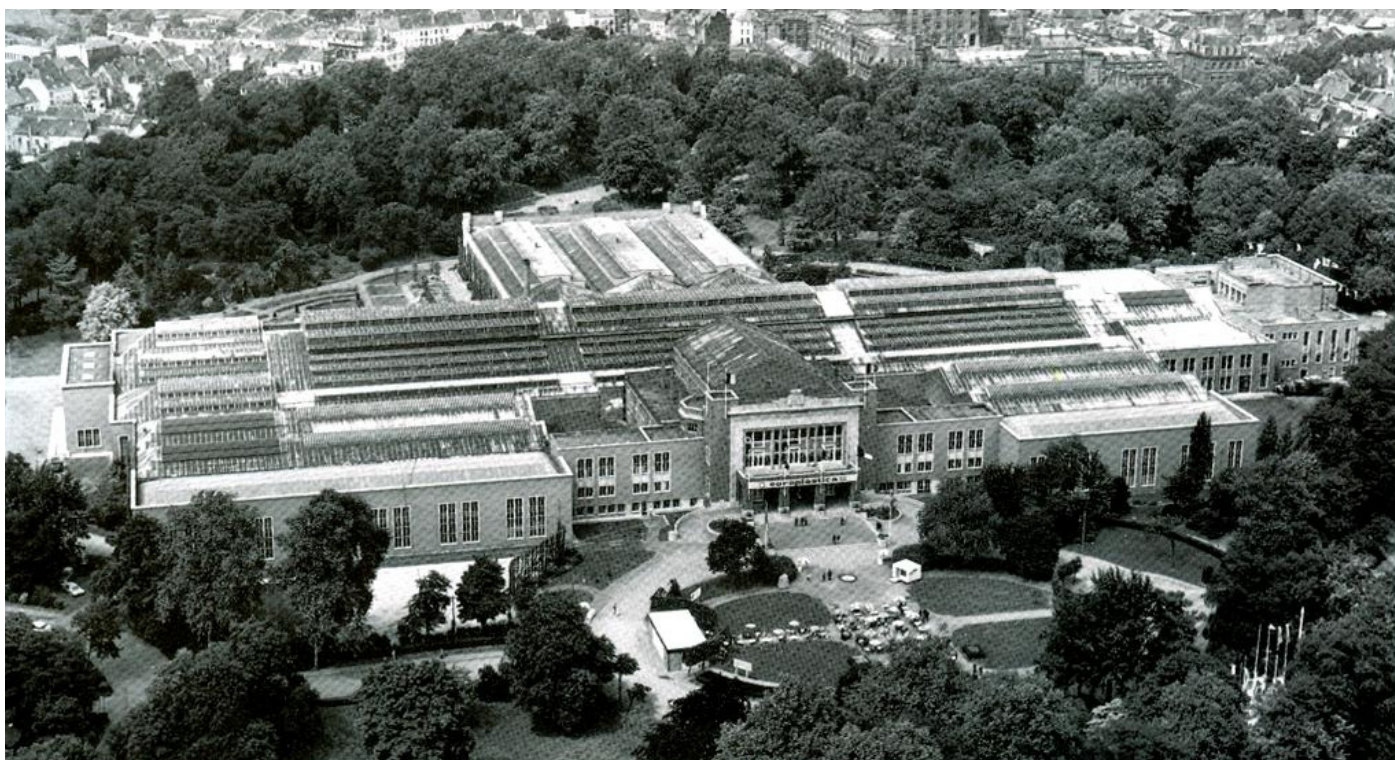

Fig. 44 - Het gebouwencomplex na de verbouwingen van 1949

Alle vleugels werden in de loop der jaren grondig verbouwd en kregen een postmodernistisch uitzicht.

In 1963, na de brand in 't Kuipke van 1962, werd een nieuwe hal gebouwd in de oksel van de noordelijke en oostelijke vleugel, namelijk 'Hal 6', die in de jaren 2000 alweer werd afgebroken.

In 1974 - 1975 vond de meest recentste bouwuitbreiding plaats. De zuidelijke voorgevel werd voorzien van een monumentale vleugel voor het International Convention Center. Architecten Geo en Dirk Bontinck ontwierpen een massieve betonconstructie met hoog oprijzende skeletbouw in brutalistische bouwstijl.

Fig. 45 - Westelijke inkom na het verplaatsen van de letters 'CASINO'

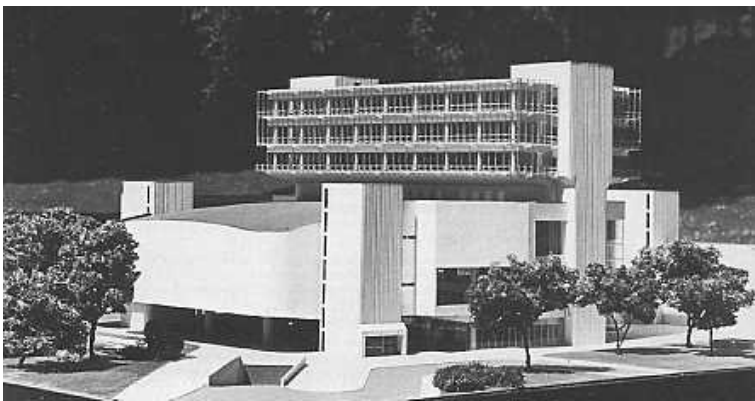

Fig. 46 - Maquette voor het ICC

Fig. 48 - 'Hal 6'

Fig. 47 - Betonvlakte na de afbraak van 'Hal 6'

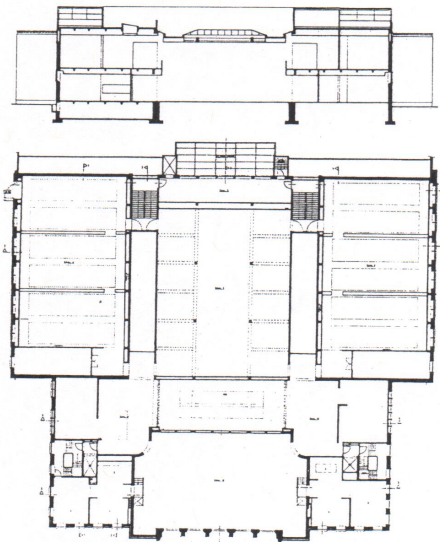

Fig. 49 - Plan en doorsnede van het nieuw museum, 1995

De horecafuncties verdwenen toen het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst onder leiding van Jan Hoet zijn intrek nam in het gebouw in 1999. Hiervoor waren enkele ingrepen door toenmalig stadsarchitect Koen Van Nieuwenhuysse nodig.

Sinds 1957 was er in het Museum voor Schone Kunsten een afdeling gevestigd voor hedendaagse kunst. In 1975 kreeg Jan Hoet de leiding over de afdeling. In 1995 viel de definitieve beslissing om te verhuizen naar het gebouw aan de overzijde van het plein om de link te bewaren.

De grote letters op de voorgevel werden afgenomen en vervangen door de letters SMAK. De originele letters van 'Casino' werden aangebracht op de gevel van de westelijke vleugel met een gelijkaardige architectuur.

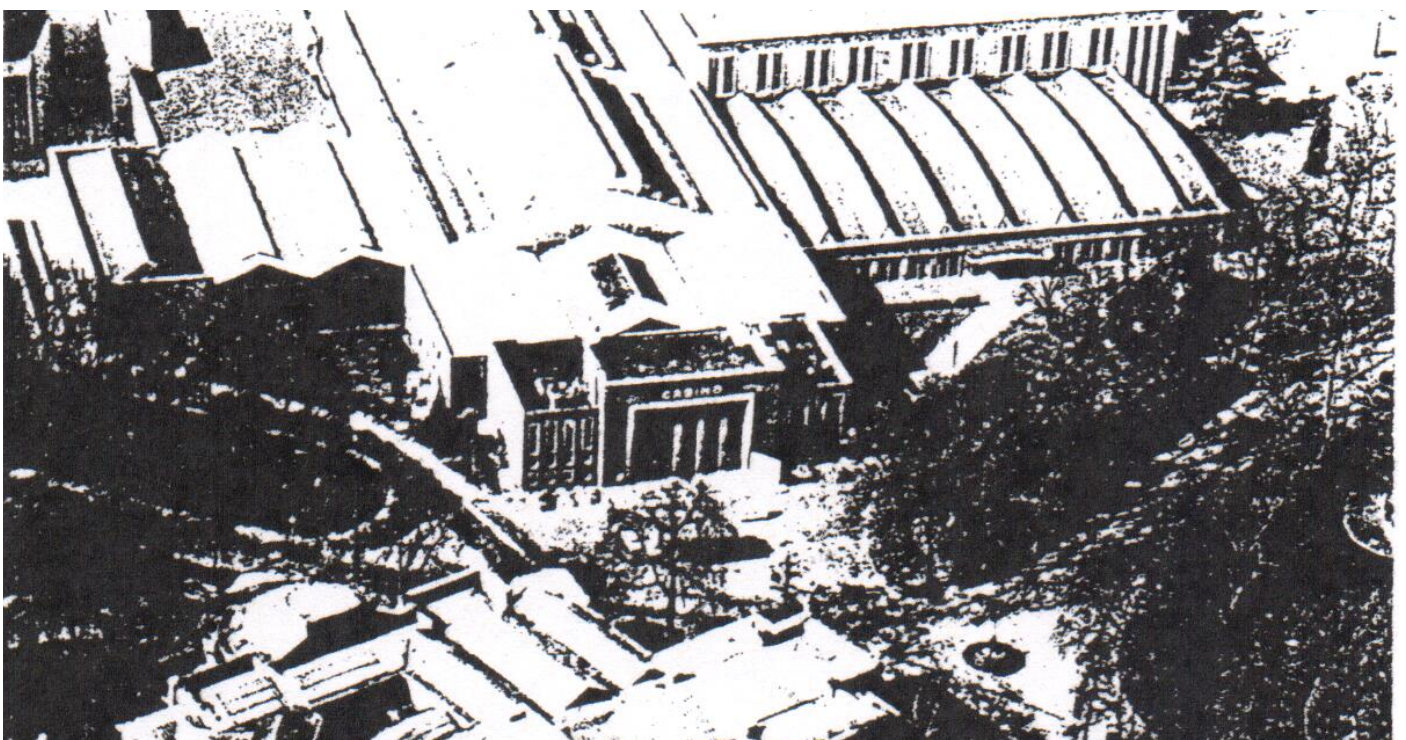

Fig. 50 - Luchtfoto van het toekomstig S.M.A.K., 1995

Door functiewijzigingen, verbouwingen en oorlogsgeweld, die zich de voorbije eeuw hebben voorgedaan, is er van het oorspronkelijke eclectische uitzicht van het gebouwencomplex weinig overgebleven.

Intern zijn nog enkele originele structuren bewaard, waarvan de spantenstructuur van de Floraliënhall het meest de frappante is. De structuur dateert van de eerste bouwphase en werden vermoedelijk geplaatst in augustus 1912.

De hal is samengesteld uit drie beuken, één brede middenbeuk en twee zijbeuken, en negentien traveeën. De centrale beuk is opgebouwd uit een combinatie van dubbele scharnierbogen en Polonceauspanten, de overspanning van de smalle zijbeuken bestaat uit Polonceauspanten.

Tegenwoordig is de middenbeuk voorzien van vijf klimmende lichtkappen (Fig. 52), oorspronkelijk zou het een gesloten dak met één centrale lichtstraat geweest zijn (Fig. 51). Ook de zijbeuken waren en zijn nog steeds voorzien van één verticale lichtstraat.

Van de oorspronkelijke gevels van het volledige gebouwencomplex is enkel de noordelijk gevel van de Floraliënhall, links en rechts van het Kuipke, bewaard. De gevel is gecementeerd en opgebouwd uit trapsgewijze verdiepte muurvlakken, gescheiden door lisenen met medaillons. Origineel bevonden zich tussen de lisenen gigantische dubbele poorten met daarboven een ovaal bas-reliëf (Fig. 54).

Om de verbinding te maken met Hal 6 werden in 1963 de openingen in de gevels vergroot en voorzien van een nieuw betonnen portiek. Ter hoogte van de ingang van het Kuipke is de gevel meer intact gebleven.

Fig. 51 - Opbouw van de Floraliënhall, 1912

Fig. 52 - Stalen structuur anno 1913

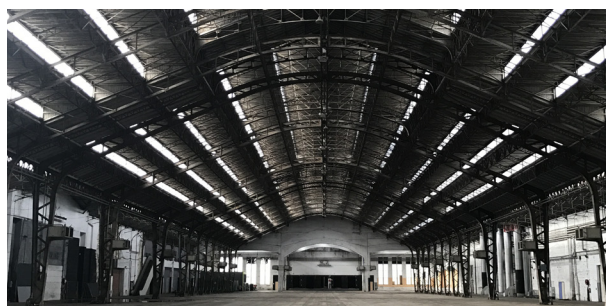

Fig. 53 - Stalen structuur anno 2017

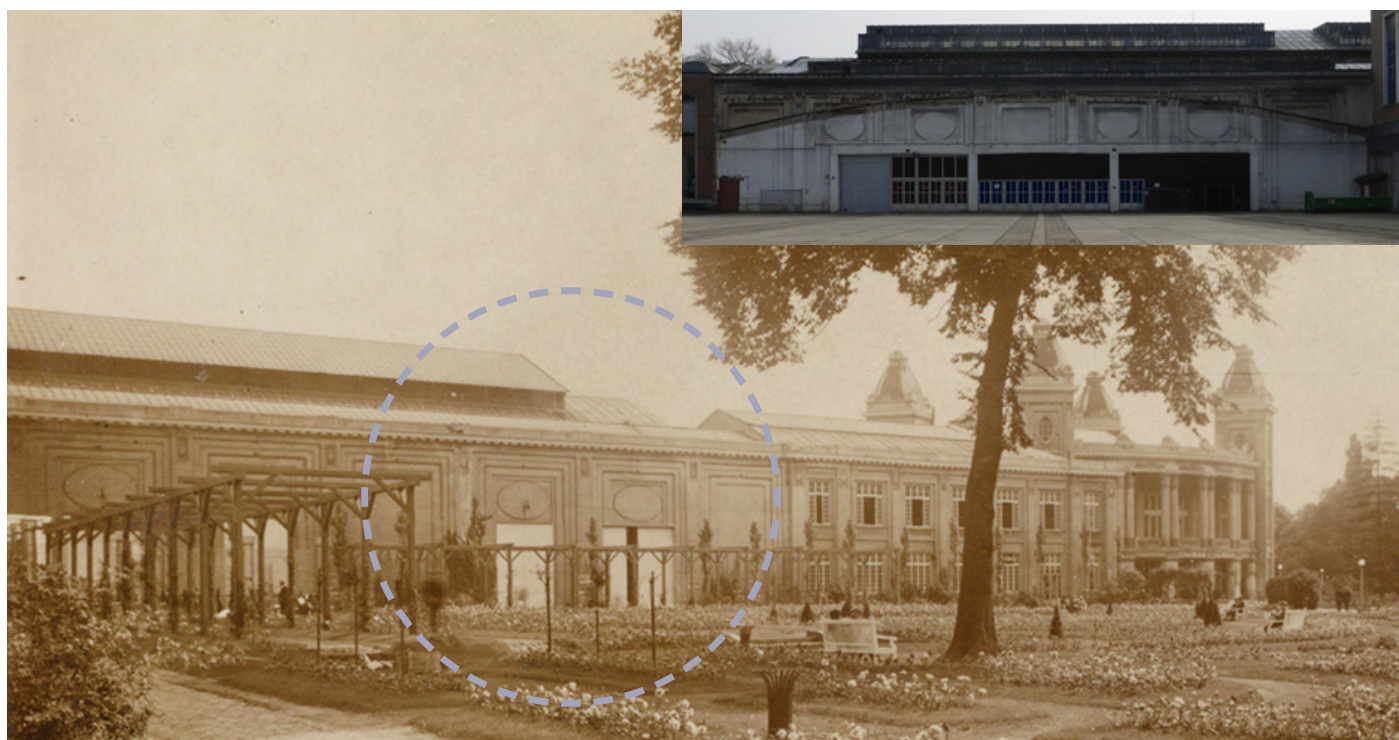

Fig. 54 - De overblijvende zijgevels van de Floraliënhall

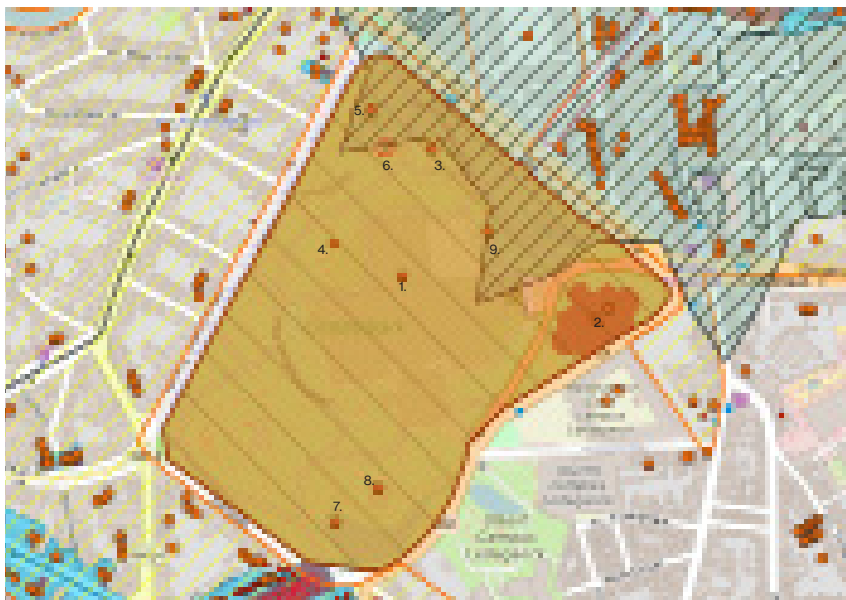
4.4 synthese

Architectural floor plan of the Grand Palais des Nations for the 1913 Exposition Universelle et Internationale in Gand. The plan shows a large central hall (SALLE DES FÊTES) with a stage (SCÈNE) and orchestra pit (ORCHESTRE). It is flanked by two circular auditoriums (AMPHITHÉÂTRE) and a large hall (SALLE DES FÊTES). The plan also shows various rooms, corridors, and outdoor spaces like the JARDIN and PROMENADE. The drawing is in blue ink on a light background.

[illegible]

39

4.5 bescherming & advies onroerend erfgoed

Inventaris onroerend erfgoed (geraadpleegd op 12-01-2017)

Het park is in zijn volledigheid beschermd als cultuurhistorisch landschap sinds 1984 om reden van de historische, esthetische, wetenschappelijke (dendrologische) waarden. Naast de vormgeving, de inrichting en de aanplanting van het park omvat de bescherming van volgende relictten:

- Feest- en Floraliapaleis met casino en velodroom (1)
- Museum voor Schone Kunsten (2)
- Muziekkiosk (3)
- Oorlogsgedenkteken van de 9e wijk (4)
- Openluchttheater (5)
- Opgaande Olm (6)
- Standbeelden (7)
- Dierenasiel (8)
- Ingangspoort van de citadel (9)

Alle hierboven opgesomde gebouwen en permanente constructies - met uitzondering van de opgaande olm - zijn tevens vastgesteld als bouwkundig erfgoed, enkel het Museum voor Schone Kunsten is 1996 afzonderlijk ook beschermd als monument sinds 1996.

Sinds 2012 is het volledige park vastgesteld als bouwkundig erfgoed (gehelen).

Een strook in het noorden van het park maakt deel uit van de vastgestelde archeologische zone 'historische stadskern van Gent'.

Het beschermingsbesluit van 30 mei 1984 verbiedt ondermeer het oprichten van een gebouw of een constructie of het plaatsen van een inrichting en het verbouwen of heropbouwen van bestaande constructies zonder voorafgaande en schriftelijke toestemming van de minister of zijn gemachtigde, het huidige agentschap Onroerend Erfgoed.

Indien er werken worden uitgevoerd voor welke een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen vereist is, wordt het advies van het agentschap Onroerend Erfgoed in de vergunningsprocedure ingewonnen vanwege de ligging van het goed binnen een beschermd cultuurhistorisch landschap. Deze adviesplichten zijn opgenomen in art. 35 § 3 van het Omgevingsvergunningsbesluit van 27/11/2015.

Het S.M.A.K. bevindt zich in het beschermde Citadelpark en maakt deel uit van de gebouwencluster die ontstaan is in 1913. Het Agentschap Onroerend Erfgoed formuleerde een advies voor de inpassing van het S.M.A.K. in het Citadelpark. Volgende aanhaling maakt er deel van uit:

“Het huidig uitzicht van het SMAK maakt geen onderdeel uit van de bescherming. Het Citadelpark is vastgesteld als bouwkundig erfgoed wegens de historische, wetenschappelijke en esthetische waarde. Hierbij maken de begin 20ste eeuwse constructies, die gelinkt kunnen worden aan een belangrijke historische fase voor het park, wel deel uit van de bescherming. De later toegevoegde constructies, daterend van na WOII, kunnen dan ook vervangen worden.

Echter, ook al heeft hij zijn oorspronkelijke constructie intern behouden, maakt de Rode Poort geen deel uit van de erfgoedwaarden van de bescherming. Aangezien hier oorspronkelijk wel een historische constructie aanwezig was, kan men op deze plek alsnog een nieuw volume voorzien, rekening houdend met de randvoorwaarden die vanuit het park gesteld worden. De insteek daarbij moet steeds blijven om de footprint van de gebouwen in het park te verkleinen.”

Els Hemelings, Consulent bouwkundig erfgoed, 7 juni 2017

4.6 conclusie

In het Citadelpark zijn enkele van de meest waardevolle gebouwen, op gebied van erfgoed, het Museum voor Schone Kunsten (MSK) en de Floraliënhall. Dit zijn constructies uit het begin van de 20ste eeuw die gelinkt zijn aan de Wereldtentoonstelling in 1913, een belangrijke fase voor het park. Beide zijn grotendeels intact en bewaard gebleven.

De vormgeving van de centrale gebouwencluster is op te delen in verschillende bouwfases. De bouwfases die dateren van na WOII zijn in vergelijking met het MSK en de Floraliënhall van minder cultuurhistorische waarde. Het hoofdgebouw van het S.M.A.K. en de Rode Poort maken daar deel uit. De binnenstructuur van het achterste deel van het voorgebouw omvat resten van het 20ste eeuwse feestpaleis maar veel is met de renovatie in 1995 verdwenen. Het voorste deel van het hoofdgebouw dateert van 1949 maar ook dit deel is grondig verbouwd in 1995. Ook de Rode Poort omvat (dak)constructies van de 20ste eeuw, maar ook dit gebouw is grotendeels omgebouwd sinds de jaren '50. De gevel van het hoofdgebouw en de Rode Poort loopt in de zelfde vormgeving verder omheen het Kuipke, een deel van het ICC en het Casino. Met de afbraak van Hal 6 en de geplande afbraak van de Azaleahall, verdwijnt dit geheel echter in de nabije toekomst.

Om deze redenen kan besloten worden dat erfgoedwaarde van de S.M.A.K.- gebouwen beperkt is en dat afbraak mogelijk is. Wel maakten beide gebouwen deel uit van de originele footprint van de gebouwencluster waardoor vervanging op dezelfde plaats mogelijk is. Bij vervanging moet aandacht uitgaan naar de aanwezige erfgoedwaarden. De aansluiting met de Floraliënhall, de maatvoering ten opzichte van het MSK, de natuurwaarden en de draagkracht van het park moeten met de nodige omzichtigheid benaderd worden.

De site van het S.M.A.K. bevindt zich ter hoogte van de plek van de vroegere citadel. Bovendien grenst het aan de vastgestelde archeologische zone 'historische stadskern van Gent'. De kans is groot dat er archeologische resten of sporen in de grond zitten. De budgettaire impact van de aanwezigheid hiervan op de uitbreiding of herbouw van een nieuw museum, zou groot zijn. Om die reden kan reeds op korte termijn het onderzoek opgestart worden waarbij aan de hand van proefsleuven ondergrondse archeologische waarden in kaart worden gebracht.

LITERATUURLIJST

- Van de Sijpe, L. (2011). De bouw van het Citadel van Gent. Geraadpleegd op 04/04/2017 via www.bunkergordel.be
- Van de Sijpe, L. (2011). De Geleidelijke sloop van het Citadel van Gent. Geraadpleegd op 04/04/2017 via www.bunkergordel.be
- Van de Sijpe, L. (2011). Nog aanwezige restanten Citadel in het huidige park. Geraadpleegd op 04/04/2017 via www.bunkergordel.be
- Faseur, C. (2017). Provinciale tentoonstelling 1899 te Gent. Geraadpleegd op 2017/11/06 via www.gent-geprent.com
- De Winter, G.; Plateau, P. & Van der Linden, G. (2015). Citadelpark. Geraadpleegd op 04/04/2017 via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/103225>
- Bogaert, C.; Lanclus K. & Verbeeck M. (1983). Muziekkiosk. Geraadpleegd op 04/04/2017 via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/18200>
- (2015). Museum voor Schone Kunsten. Geraadpleegd op 04/04/2017 via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/18199>
- Bogaert, C.; Lanclus K. & Verbeeck M. (1983). Feest- en Floraliapaleis. Geraadpleegd op 04/04/2017 via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/18198>
- Loosveldt, K.; Degezelle, T. & Voets A. (2011). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv
- Defever, G. (2013). Architectuur in Gent: Art deco en Modernisme – Royal Casino. Geraadpleegd op 04/04/2017 via <http://home.scarlet.be/architectuur/citadelpark/casino.html>
- Defever, G. (2013). Architectuur in Gent: Art deco en Modernisme – ICC. Geraadpleegd op 04/04/2017 via <http://home.scarlet.be/architectuur/icc/icc.html>
- Matthu, R. (1997). Het nieuwe Museum van Moderne Kunst te Gent. Een gesprek van Robert Courtois en Roland Matthu met Jan Hoet. A+ architectuur in België, 145(2), 58-60.

BRONNENLIJST

- Fig. 1 Ferraris, J. (1771-1781). Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik. Geraadpleegd van www.geopunt.be
- Fig. 2 Vandermaelen, P. (1864-1854). Carte topographique de la Belgique. Geraadpleegd van www.geopunt.be
- Fig. 3 Hofman, J. (1874). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv
- Fig. 4 Hofman, J. (1874). Nieuw kwartier ontworpen op de grond der vesting. Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Citadel_van_Gent
- Fig. 5 GAND. – Le Parc. Le Kiosque. (z.j.). Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent> (SCMS_PBK_1907.tif)
- Fig. 6 De Graeve, T. (z.j.). Gand – Au Parc VT – La laiterie. Geraadpleegd van www.retroscoop.com
- Fig. 7 GAND. – Pont Rustique au Parc. (z.j.). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv
- Fig. 8 Zicht op de kazematten tijdens de ontmanteling ervan. (z.j.). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv
- Fig. 9 Plan van H. Van Hulle met het park, opgebouwd rond e nog aanwezige Citadel. (z.j.). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv
- Fig. 10 Plan van H. Van Hulle met het park, opgebouwd rond e nog aanwezige Citadel. (z.j.). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 11 Van Hulle, H. (1889). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 12 André, E. (1891, okt). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 13 Fuchs, L. (z.j.). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 14 Fuchs, L. (z.j.). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 15 Van Hulle, H. (z.j.). Quelque plans – dessinés & exécuté par H. J. Van Hulle. Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 16 De Wilde, H. (1897). Poject de transformation du parc – Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 17 De Wilde, H. (1897). Poject de transformation du parc – Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 18 Exposition provinciale Gand 1899 – Palais de l'industrie. (1899). Geraadpleegd van www.gent-geprent.com

Fig. 19 Situatieplan Provinciale Expositie Gent 1899. (z.j.). Geraadpleegd van www.gent-geprent.com

Fig. 20 Heins, N. (1899). Stad Gent-provinciale tentoonstelling in het park der citadel. Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be/>

Fig. 21 en 22 Ville de Gand – Projet de Salle de fête a ériger dans l'enceinte de la citadelle avec aménagement des abords & remparts de celle-ci. (z.j.). Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_FO_4481.tif)

Fig. 23 Gand. – Le Nouveau Musée. (1902). Opmaak van een survey en waardering voor het Citadelpark in Gent. Deurne, België: Arcadis Belgium nv

Fig. 24 De Graeve, H. (z.j.). Gand – La Porte de la Citadelle. Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_PBK_1931.tif)

Fig. 25 Vander Haeghen, A. (z.j.). Ville de Gand – Projet pour l'Exposition Internationale de 1913. Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/>

Fig. 26 Pharus, C. (z.j.) Pharus-plan der Wereldtentoonstelling van Gent 1913. Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/>

Fig. 27 Pharus, C. (z.j.) Pharus-plan der Wereldtentoonstelling van Gent 1913. Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/>

Fig. 28 Nachtsimulatie van het restaurant Royal Casino naast het Feestpaleis in het Citadelpark. (z.j.). Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/> (no_ID_0012_prv)

Fig. 29 Société royale d'agriculture et de botanique de Gand (z.j.) Palais de l'horticulture et des fêtes. (z.j.). Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 30 De Wilde, C. (1913). Zijingang van het Feest- en Floraliënpaleis in het Citadelpark. Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 31 De Wilde, C. (1913). Royal Casino van het Feest- en Floraliënpaleis in het Citadelpark. Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 32 Gent: Restaurant Casino, Feestpaleis, Citadelpark. (z.j.). Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_FO_1140.tif)

Fig. 33 Interieur van restaurant Azalea in het feestpaleis. (z.j.). Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/> (FO_FT_VI_12.tif)

Fig. 34 Interieur van Restaurant Royal Casino in het Feestpaleis. (z.j.). Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/> (Img059)

Fig. 35 De Graeve, H. (1913). Florales Gantoises (26 avril - 4 mai) – Zicht op de Floraliën. Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 36 Walschaerts, F. (z.j.). GAND – Au Parc, Palais des Fêtes (par Oscar Van de Voorde, 1913) Entrée principale. Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_PBK_1972.tif)

Fig. 37 Bosch, L. (2010). Gand – La Féerie Florale 1930 – L'Entrée du Palais des Fêtes. – KENNIS VERLEDEN = BASIS TOEKOMST / FLORALIAPAIS 1913-2010 / WERELDTENTOONSTELLING GENT 1913. Gent, België, ICC Ghent

Fig. 38 Gent: Citadelpark. (z.j.). Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_FO_4462.tif)

Fig. 39 Feestpaleis Park-, Azalea na den brand 1944. (1944). Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_FO_4450.tif)

Fig. 40 Feestpaleis in het Citadelpark, na brand en beschieting. (z.j.). Geraadpleegd van <https://beeldbank.stad.gent/> (SCMS_FO_4475.tif)

Fig. 41 De Zwarte Doos, Stadsarchief. (z.j.). Historische Atlas van GENT. Een visie op verleden en toekomst. Sun/De Zwarte Doos

Fig. 42 Bosch, L. (2010). Gent. – Feestpaleis – Gand. – Palais des Fêtes – KENNIS VERLEDEN = BASIS TOEKOMST / FLORALIAPALEIS 1913-2010 / WERELDTENTOONSTELLING GENT 1913. Gent, België, ICC Ghent

Fig. 43 Defever, G. (2013). Architectuur in Gent: Art deco en Modernisme – Royal Casino. Geraadpleegd van <http://home.scarlet.be/architectuur/citadelpark/casino.html>

Fig. 44 Bosch, L. (2010). 1946 - Feestpaleis – KENNIS VERLEDEN = BASIS TOEKOMST / FLORALIAPALEIS 1913-2010 / WERELDTENTOONSTELLING GENT 1913. Gent, België, ICC Ghent

Fig. 45 Vuijsteke, A. (2011). Casino Citadelpark Gent. Geraadpleegd van www.flickr.com/photos/alecvuijsteke/6569873657

Fig. 46 Defever, G. (2013). Architectuur in Gent: Art deco en Modernisme – ICC. Geraadpleegd van <http://home.scarlet.be/architectuur/icc/icc.html>

Fig. 47 bron onbekend

Fig. 48 Defever, G. (2013). Architectuur in Gent: Art deco en Modernisme – Hal 6. Geraadpleegd van http://home.scarlet.be/architectuur/citadelpark/hal_6.html

Fig. 49 Matthu, R. (1997). Het nieuwe Museum van Moderne Kunst te Gent. Een gesprek van Robert Courtois en Roland Matthu met Jan Hoet. A+ architectuur in België, 145(2)

Fig. 50 Matthu, R. (1997). Het nieuwe Museum van Moderne Kunst te Gent. Een gesprek van Robert Courtois en Roland Matthu met Jan Hoet. A+ architectuur in België, 145(2)

Fig. 51 Uyterschaut, G. (1912). Gand, Exposition. Le 10 Août 1912. Palais des fêtes Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 52 Opbouw van de Floraliënhall (z.j.). Geraadpleegd van <http://gent1913virtueel.be/> (FO_FT_90_015)

Fig. 53 OYO-Architecten. (2017).

Fig. 54 Citadelpark - Rozentuin. (z.j.). Geraadpleegd van <https://www.gentcement.be/2015/02/oproep-de-zoektocht-naar-de-originele-planten-van-het-citadelpark>

Fig. 55 Société royale d'agriculture et de botanique de Gand (z.j.). Palais de l'horticulture et des fêtes. (z.j.). Geraadpleegd van <https://lib.ugent.be>

Fig. 56 Callebaut-Architecten. (2017). Synthese Gebouwelementen.

<https://www.gentcement.be/2015/02/oproep-de-zoektocht-naar-de-originele-planten-van-het-citadelpark>